

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

R.P. Richardi Lyncei ... Vniversa Philosophia Scholastica

Complectens Dialecticam, siue Scientiam de Veritate, in decem libros
distributam

Lynch, Richard

Lvgdvni, 1654

Tractatvs III. De modo repræsentandi Dialecticæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95210](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95210)

habito subiectum logicæ facit ; atquiens ita acceptum videlicet sine respectu ad rationis opus , cui subfit, nihilominus scientiæ, non reali, sed rationali velut proprium subiectum adscribere, ab omni profus ratione alienum est, & non solum à vero, sed etiã ab omni eius similitudine multum abscedit: sin autẽ ea sententia ens secundo intentionaliter sumptum, & provt obiectum alicuius secundæ intentionis dialecticæ subicit , ac velut genus præstituit, nihil noui affert præter solas voces, & earum abusum omnes enim fermẽ auctores ens hoc posteriori modo usurpatum dialecticæ subiiciunt, eiusque genus esse velut exploratum supponunt: Non aliud tamen subiectum illud vocant ab eo quod dialecticis regulis principaliter operabile censent, & quidem iure optimo, vt visionis beatæ, Deique per eam visi exemplo, iterum, iterumque explicuimus. Postrema sententia est Zabarella lib. 1. de natura logicæ cap. 17. nullum esse subiectum dialecticæ propriè sumptum.

51 Hæ sunt sententiæ, quas inuenire potui de obiecto attributionis, ac sine dialecticæ: eas tot fuisse non demitor, cum de sine hominis, quo inter homines nihil exploratius deberet esse, ducentas tamen & octoginta octo sectas distinxerit Varro apud Augustinum de ciuitate Dei lib. 19. cap. 1. Porro autem quas hactenus suo ordine retuli, eas etiam viritum refellere prolixum, ac superuacaneum esset; proinde satis habeo illas veluti transitu quodam perstringere, ac summa sequi fastigia rerum. Imprimis ergo, quæ adduci solent testimonia Aristotelis, Platonis, Augustini, Clementis, & aliorum pro prædictis sententiis parum eis fauere, vel hoc ipso cap. ostensum manet. Adhæc, omnes rationes, quibus nostra de obiecto attributionis dialecticæ opinio probata est, quæ quam efficaces sunt aliorum iudicio relinquo, eæ nuper memoratas sententias improbant: Aliæ etiam rationes hoc cap. aduersus eas sunt insinuatæ. Rursus quas recensuimus opiniones aliæ assumunt relationem attributorum ad subiectum tam in scientiis practicis, quam speculatiuis esse dumtaxat arbitrariam, siue ex instituto, plerique verò in vtrisque tantum naturalem, & à cuiusvis arbitrio independentem: Harum etiam plures eam esse in esse cognito, siue cognitionum omnium ad aliquam vltimam potissime intentam, non pauca verò in esse solius rei: præterea aliquæ ad subiectum exigunt, vt sit magis perfectum obiectum totius scientiæ, aliæ vt sit magis vnum, ac simplex, contra verò multæ vt sit magis commune vniuersaliter, neque non etiam vt integram latitudinem habeat, eam qua cuncta scientiæ obiecta coërceat. Quædam sola subiecta partialia, nonnullæ verò solas rationes formales rationem subiecti totalis obtinere contendunt. At hæc omnia, quæ memoratæ sententiæ assumunt, quibusque potissimum innituntur procul vero esse ostendimus in met. citato lib. 8. tra. 5. cap. 5. & 6 qui ergo fieri potest, vt non falsa sint inde deriuata dogmata, circa obiectum attributionis logicæ.

52 Vtteriùs opinionum quas meminimus aliæ plura assignant obiecta attributionis cuiuslibet scientiæ, quod locis nuper citatis latè confutauimus: Alia verò, quæ est Zabarella, vnum quidem obiectum attributionis aliquibus largitur, nempe logicæ, & reliquis scientiis practicis: hoc autem falsum esse constat: Primò quia logica, qualis qualis facultas sit, & siue ars, siue scientia, vna tamen est, aliquod igitur subiectum habet, cui vnitatem suam acceptam referat: secundò quoniam logica saltem impropiè scientia est, igitur improprium aliquod subiectum respicit, cedo ergo quale sit: tertio, quia Theologia

propriè non est scientia ab Arist. definita, vt ex communi sententia docet P. Vasquez tom. 1. in primam partem disp. 4. cap. 8. & tamen suum habet obiectum attributionis, Deum videlicet, vt aduersarij non inficiantur. Quartò, artes practicæ, siue ingenuæ, siue mechanicæ, suos habent fines, in quos referuntur; dialectica ergo similiter, siue sit scientia siue non, suum habebit finem intrinsecum & immediatum, siue subiectum obiectumve attributionis vocetur, siue non; hæc enim solius verbi controuersia est, de qua parum curandum, vbi de re ipsa constat. Tandem dialectica propriè scientia est; & in loco clarebit; igitur ex hoc titulo, non est quod obiectum attributionis subiectumve sibi non vendicat. Vide Auerlam quæst. 2. log. in procemio, vbi quod logica & aliæ facultates practicæ subiectum suum habeant luce clarius esse affirmat.

Hinc argumenta pro sententia Zabarella à neotericis quibusdam obiecta facili negotio diluuntur. Primum ita habet, dialectica non est propriè scientia, cum sit facultas practica, nullum igitur habet obiectum attributionis: qua ratione artes mechanicae & illiberales obiecto attributionis propriè sumpto carent. Sed dialecticam in scientiis propriè sumptis numerandam esse tract. ult. huius lib. constabit; idque tamen facultas practica esse censetur. Rursus quod artes practicæ prorsus illiberales adeoque inter scientias neutiquam reputatæ, nihilominus habent obiectum attributionis, multis patibus verius est, atque probabilius vt paulò supra supposuimus, quanquam ergo logica nõ esset scientia more artium practicarum, & illiberalium, ex hoc tamen obiectum attributionis ei negari haudquam deberet. Secundum aduersariæ opinionis fundamentum sic habet: logica penes aliquos saltem actus est practica, & penes alios speculatiua: igitur vnum aliquod obiectum attributionis sibi præstitui non potest: Probatur hæc consequentia: quoniam talis finis, siue obiectum nequit esse praxis, in quam pars theoria logica non est referibilis; aliàs theoria seu speculatiua non esset: neque potest esse mera speculatio obiecti, in quam pars practica logicæ irreuocabilis est; aliàs practica neutiquam futura. Item simul praxis & non praxis, seu veritas merè speculabilis esse nequit: omnino ergo repugnat vni quoduis obiectum attributionis, in quod tota logica referatur. Sed respondeo, subiectum totius logicæ finemque præcipuum esse praxim, videlicet veritatem formalem, provt proximè exequibile præceptis & institutis dialecticis. Pars autem speculatiua logicæ talis esse potest, respectu sui obiecti proximi & immediati, vt vt in opus dialecticæ subiectum eiusque finem exequendum remotè & mediatè destinetur: quo pacto plures cognitiones speculatiue artis medicinæ v. g. propriè circa naturam corporis humani ad sanitatis executionem & praxim mediata & extrinsece referuntur.

TRACTATUS III.

De modo repræsentandi Dialecticæ.

CAPVT I.

*Quatenus Dialectica docendo & vtendo
obiectum suum repræsentet?*

5 *Superuacaneum esset viritum referre auctores, qui
logicam in docentem, & vtentem dispelcunt.
Etenim*

Etenim, si quendam Grucchium lib. de nomin. log. & dial. Iustum Veracem init. suæ logic. alioque paucos nullius ferè nominis excipias, ceteri omnes illam diuisionem magno consensu complectuntur. Ceterum in ea explicanda haud ad eod. consentiunt. P. Vafquez tom. 1. in 1. part. quæst. 1. art. 4. disput. 8. cap. 5. num. 19. & P. Hurtad. dist. 2. log. sect. 2. §. 4. & quidam alij censent, logicam docentem in eo differre ab vtente, quod hæc nihil aliud sit, quam actus & habitus aliarum scientiarum, prout diriguntur logicis præceptis; illa verò sit, quæ tradit præcepta, quibus vtantur alia facultates. Probabilis est positio, quidni enim logica præceptiua dicatur docens, cum præcipere sit docere? quidni etiam quæuis alia disciplina, quatenus imitatur logicam docentem, atque ad eius exemplar exprimitur, vocanda sit hoc ipso logica, cuius vsus & imitatio quædam est, haud aliter ac imago Cæsarem exprimens, eo ipso Cæsar appellatur.

2. Hoc pacto Clemens Alexandrinus lib. 1. stromatum Theologiam & prudentiam ac scientiam moralem vocat veram dialecticam, hoc est dialecticis præceptis & exemplaribus verè conformem: en eius verba. *Cum sit autem vera dialectica philosophia permixta veritate res considerans facultatesque & potestates examinans, transcendit ad præstantissimam omnium essentiam, & audet etiam ultra progredi ad Deum vniuersum, non rerum mortalium peruiam, sed diuinarum celestiumque scientiam proficiens, quam consequitur etiam in rebus humanis, qui in oratione & rebus agendis versatur proprius vsus. Merito ergo scriptura quoque tales nos esse volens dialecticos, sic hortatur: efficiamini autem probi trapezites, alia quidem reprobandes, quod autem bonum est tenentes. Hæc enim reuera dialectica est prudentia reuera prædita vi diuidendi ea, quæ perspicuntur intelligentia, & purè ac sincerè citra omnem mixtionem ostendendi subiectum eorum quæ sunt: aut facultas quæ versatur in rerum generibus diuidendis descendens, vsque ad ea quæ sunt maximè specialia, præbens vnumquodque eorum quæ sunt, intuendum quale sit.* Hactenus ille. Augustinus etiam lib. 1. aduersus Cresconium à c. 14. vsque ad caput 18. Christum & Paulum eius Apostolum passim vocat dialecticos, propter eius vsum contra Iudæos & gentiles, quibus cum circa fidem & mores disputabant: innuit igitur, talem vsum esse dialecticam: alias quo pacto dialecticos denominaret.

3. Hinc colligo, diuisionem logicæ in vtentem & docentem, prout nuper eam explicui, esse analogicam & impropiam, more illius, quæ diuiditur ens in reale & solius rationis: quemadmodum enim ens solius rationis propriè non est ens solumque tale dicitur, quoniam illud instar entis cogitamus & efficiamus, ita similiter logica vtens strictè non est logica, sed magis actus alicuius alterius scientiæ, nuncupatur tamen logica, quoniam ad huius exemplar instarque eum efformamus. Colligo secundo P. Hurt. nuper citatum in eo falli, quod existimet, cum dicitur alia est logica docens, alia est logica vtens, logicam in priori propositione nominandi casum, & in posteriori auferendi casum fortiri, etenim imago Cæsaris dicitur Cæsar in nominandi casu, propter eius speciem & similitudinem quam effingit: quid est ergo cur logica vtens siue alicuius scientiæ realis actus, non dicitur in nominandi casu logica, propter ea quod huic conformetur. Deinde etiam si actus cuius uis alterius scientiæ possit consignificare logicam in auferendi casu, quoties adicitur hæc vocula, vtens, quæ quidem eum casum regit; ceterum cum

de actu alterius scientiæ sine tali adiectione dicitur logica, hæc non nisi in nominandi casu poni sustinet: a qui de actu alterius scientiæ multoties dicitur logica absolute & non adiecta tali particula, vt ex Clem. & Aug. nuper vidimus, igitur in nominandi casu de eo enuntiabitur, contra quam prædictus author vnquam euenire existimat. Denique ea ratione non tam logica, quam scientia in communi in logicam docentem & vtentem secaretur hunc in modum; scientia alia est logica vtens, siue quæ logica vtitur: at Doctores communiter logicam ipsam in docentem & vtentem dispertuntur.

Rursus secundo Card. Tolet. q. 2. proœm. Sotus ibidem, Iauellus tract. 1. log. cap. 6. alique Thomista, quos sequitur Aueria q. 1. log. in ea sententia sunt, vt arbitrentur, logicam vtentem esse ipsam docentem, quatenus actu secundo dirigit, & regulas suas ad vsum reducit, siue quatenus alia scientiæ eius præsidio & ope comparantur; logicam vero docentem eam esse, quæ tantum dirigit actu primo, atque in sola doctrina sistit, neque ulterius progreditur. Quapropter iuxta hanc opinionem, logica docens & vtens est vna & eadem scientia officiis quidem distincta à semetipsa, non natura; cum tamen iuxta sententiam initio capitis relata, habitus logicæ docentis realiter sit distinctus ab habitu vtentis, & hic natura sua ad physicam v. g. metaphysicam aliamve scientiam realem spectet, ille vero sit huius scientiæ rationalis, quam modo profitemur, & præ manibus habemus. Quamuis autem prior ille modus præsentis diuisionis explicandæ nobis placuerit, haud tamen displicet hic posterior: quæ enim contra opponuntur, nullius sunt momenti: primum ita habet; iuxta posteriorem hunc loquendi modum logica vtens non tam vtens dici deberet, quam vsitata, siue vt ita loquamur vsa: eatenus enim distinguitur quodammodo à docente, quatenus hac alia scientiæ vtuntur, eiusque præcepta & exemplaria imitantur, quo autem aliquis vtitur, id dici solet non vtens, sed vsitatum. Secundum eorum quæ opponi solent, sic habet: cum dialectica docens actu secundo dirigit, eiusque doctrina ad vsum transfertur, ipsa dialectica se ipsa non vtitur, sed potius intellectus ea vtitur: haud secus, ac nos habitibus vtimur quoties eos ad operandum applicamus; cum tamen habitus semetipsis non vtantur: logica igitur iuxta hunc dicendi modum, non tam vtens dicenda, quam vsitata: cum hac de causa: tum etiam ea, quæ nuper est expensa.

Primum horum ita dilues: quanquam alia scientiæ vtantur præceptis logicæ docentis, tamen hæc etiam vtitur obiectis aliarum scientiarum, quatenus ea facit, artificiosè subiici, prædicari, diuidi, definiri, aut demonstrari, alioue modo extrinsecè informari: quid enim communius, quam agens vti passo, quod eius operationi subditur? Secundum eorum quæ obiecta sunt, hunc in modum repelles: quoties logicam applicamus ad alias scientias comparandas, ea quidem vtimur vt quod: ipsa tamen dici potest ac debet vtens vt quo, facit enim vt nos ea sic vtamur. Hoc pacto cum albedo non sit alba vt quod & propriè, dicitur tamen quodammodo alba, quia parietem facit album: eodem ritu cognitio dicitur cognoscens, quia præstat nobis vt propriè cognoscamus, etiam si ipsa vt quod & propriè eam denominationem non suscipiat. Ecce logicam duabus de causis non solum vsitam, sed etiam vtentem dici posse: Balduinus autem q. 7. proœm. eam dicendam esse non vtentem, sed vsitam existimans quid aliud quam difficultati succumbit.

Præterea

6 Præterea tertio B. Thomas 4. met. lect. 4. Fonseca lib. 2. met. cap. 3. q. 1. sect. 6. Conimbr. quest. 4. procem. art. 2. Balthasar Tellez 1. parte sum. in adnotariunculis proemial. putant logicam solummodo vtemem dici posse propter vsum doctrinæ suæ in materia probabili aliarum facultatum: Ratio eorum est, quoniam actus demonstratiui aliarum scientiarum ad ipsas spectant; nulla enim scientia est, quæ, sicut ex demonstrationibus est genita, ita etiam alias similes non generet: at vero actus probabiles non scientiam, sed opinionem pariunt, adeoque à nulla scientia fiunt, & ad nullam attinent, videlicet ratione materiæ in qua versantur: id ergo solum superest, vt ratione formæ syllogistica, quæ in eis elucet, ad aliquam spectent; cum ergo non ad alias scientias extra logicam: nam præter hanc nullam formam syllogisticam edocet; consequens est, vt ex eo titulo reduci debeant ad solam dialecticam: Proinde hæc dicenda est vtens, tantum respectu actuum probabilium aliarum facultatum, quibus artificium syllogisticum ac disserendi formam illudit.

7 Obiici autem consuevit aduersus hanc doctrinam, ex ea fore, vt nimis angustii sint limites aliarum scientiarum, contra vero dialecticæ latissimi: etenim si solam mathematicam excipias, nulla facultas est, quæ non paucis demonstrationibus constet, quæ non innumeris opinionibus scateat: si igitur quidquid est probabile in physica v. g. metaphysica, ethica, aut medicina, ad vnam logicam reducitur; huius termini latius quam par est patebunt, & illarum erunt arctissimi: quorum tamen vtrum magis absurdum, haud facile dixeris. Obiici etiam solet, negandum non esse, quin logica doceat non solum vt probabiliter differere in materia aliarum scientiarum, sed etiam vt demonstrare in ea quivis, si velit, possit: cur ergo vltus demonstrandi non minus quam probabiliter disserendi logicam vtemem denominet? aut, aliis verbis, cur quod sit vtens ab utroque respectu ex æquo non habeat?

8 Hæc obiectiones quamuis non paucos transuersos egerint, haud tamen committere possunt, ne supradicta opinio, & vulgaris diuisionis explicandæ ratio mihi satis probabilis esse videatur. Ad primam dicendum physicam, v. g. bifariam sumi posse; primo nimis late, quatenus habitus tam opinatiuos, quam demonstratiuos complectitur: atque ad eam ita sumptam omnes eius actus tam probabiles quam euidentes spectant, quin contrarium obtineat aut etiam contendat opposita ratio; ad quam proinde alleuandam vel hoc tantum sufficit. Attamen aliter respondeo, & aio, physicam secundo sumi nimis pressè, quatenus comprehendit solos habitus demonstratiuos, atque ad eam ita sumptam non spectant immediatè conclusiones probabiles: vnde ratione formæ ad solam scientiam rationalem siue logicam immediatè reducendæ sunt, ad aliquam enim scientiam strictissime sumptam possunt & solent reuocari. Caterum eiusmodi actus probabiles mediatè pertinent ad physicam etiam hoc secundo modo vsurpatam, id est mediante dialectica, quæ eius famula est, atque administra, ad hanc verò non nisi nomine illius tanquam principalis possidentis. Hinc fit, haud adeò contrahi terminos physica, adeoque extendi, eos quibus dialectica coercetur: quidquid enim tractatur siue demonstratiue, siue probabiliter in tota physica, quam longè lateque fusa est, id omne ad ipsam saltem mediatè pertinet ac proinde sui iuris est, haud aliter ac domini quæ per seruos ea nihilominus proprio ac pleno iure possident: cur ergo maneat inops physica, cui in saluo est, non solum quod demonstrat, sed etiam ingens doctrinæ probabilis copia? Contra verò dialectica, etiam si libere excurrat in actus omnes probabiles physica & cæterarum facultatum, quia tamen harum non suo nomine eos colit, haud propterea ditior euadet: quo pacto serui diuites non habentur, qui plura dominis, sibi vero nihil administrant. Ad secundam obiectionem dicendum est, eam nemini negotium faceicere posse, nisi qui communem rationem huius sententiæ quam tuemur, superius positam oscitanter inspexerit.

Vltius quartò nonnulli recentiores, inter quos P. Rodericus disp. 3. log. s. 1. volunt, logicam vtemem esse vsum logicæ docentis in sola materia ipsius dialecticæ: quare idem actus dialecticæ erit simul vtens & docens: diuerso tamen respectu; vtens, si spectes regulam dialecticam ab eo distinctam, ex cuius directione & præscripto fit: docens, si alium quemuis actum quem dirigit atque præscribit, v. g. hic actus, *diuisio est oratio totum in suas partes distribuens*, dicitur logica vtens intuitu huius actus, *definitio constat genere & differentia*, ex cuius directione, diuisio ita definitur; item eiusmodi actus dicitur logica docens contemplatione huius diuisionis dialecticæ, *demonstratio alia est à priori, alia à posteriori*, alteriusve similis.

9 Opponi verò solet contra hanc sententiam, diuisionem logicæ in docentem & vtemem recurrere secundum omnes cum ea partitione qua Philoponus & reliqui Græci interpretes logicam in rebus auulsam & rebus concretam dissecant: Idcirco autem logica docens dicitur rebus auulsa, quoniam ad res aliis scientiis subiectas non descendit, sed abstractam quandam & generalem doctrinam duntaxat continet, contra vero logica vtens propterea rebus concreta dicitur, quod scientiis rebusque eis subiectis sese immisceat, & vel sit aliqua alia facultas à logica ab ea tamen directæ, vel sit logica ipsa cum respectu ad aliam quancunque disciplinam, quam actu secundo regit, atque artificiosè componit. Quod si iuxta quartam hanc sententiam logica vtens sit actus aut habitus ipsius logicæ docentis, non vero alterius facultatis, non appareat, cur magis logica docens, sit rebus auulsa, quam logica vtens, aut hæc è contrario magis concreta rebus quam illa.

10 Fateor multò facilius explicari, quatenus logica docens sit rebus auulsa, & vtens rebus concreta, iuxta tres primas sententias hætenus positas, aliisque etiam tres à nobis inferius proponendas, quam secundum opinionem Roderici & recentiorum. Cæterum iuxta hanc etiam potest non male exponi ea res, seu potius locutio. Nam quemadmodum, cum dicitur intellectus fieri extensione practicus, eiusmodi extensio ita à plerisque explicari solet, vt non semper extrahat intellectum ultra proprios actus, sic enim hi non forent praxes; ita similiter cum dicitur logica rebus concreta, siue ad eas extensa & conuersa, id non ita intelligendum est, quasi propterea materiam propriam transilire debeat & extra eius limites ferri. Quinimo etiam si intra se fistat, nec vltius progrediatur, locus tamen est, vt modo sit rebus auulsa, modo vero rebus concreta, & ad eas extensa, adeoque docens & vtens.

11 Quintò dici potest, vulgarem illam diuisionem logicæ in vtemem & docentem esse re ipsa eam cuius meminit Auerroës l. 2. metaph. cap. 3. qua videlicet logica secatur in vniuersalem & particularem: Logica vniuersalis siue docens est, quæ præcipit in

F
communi

communi, hoc modo, definitio constat genere & differentia, diuisio est oratio totum in suas partes distribuens, demonstratio in Barbara, constat tribus propositionibus vniuersalibus affirmatiuis &c. logica particularis siue vtens est quæ in singulari præcipit hoc pacto: si eliciatur hic actus, homo est animal rationale, erit definitio constans genere & differentia; si hic, ens aliud substantia, aliud accidens, erit diuisio; si hic, omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, omnis igitur est risibilis erit demonstratio Barbarica. Ratio autem huius opinionis est; quoniam doctrina plerumque est circa vniuersalia, actio vero & vsus circa singulalia; merito igitur logicam docentem cum vniuersali & vtentem cum singulari eandem esse arbitramur. Rursus hoc modo optime intelligitur, vt logica docens sit rebus auulsa, ad eas enim quæ subieciuntur aliis scientiis non descendit, vniuersalibus præceptis contenta: nec non etiam vt logica vtens sit rebus concreta, quippe quæ res aliis facultatibus subiectas particulatim considerat.

13

Sexto dici potest, logicam docentem esse quæ definitionem. v. g. diuisionem, argumentationem, aut quamuis cognitionem artificiosam non factam sed faciendam cognoscit, eiusque faciendæ modum in communi aut singulari præcibit: exempla numero præcedenti tradita sunt non pauca: contra vero logicam vtentem esse quæ opus suum non faciendum sed factum atque existens cognoscit, idque regulis suis conforme esse disputat; veluti sit hominem bene definire aut definisse affirmes, hunc in modum, actus iste homo est animal rationale quem elicui, aut elicium conseruo, est bona definitio. Ratio autem huius sententiæ est, quoniam vt Platonis in Lachete etiam verbis vtat; *Mihi sanè videtur, quorumcumque scientia aliqua est, non aliam scientiam esse præteritorum vt facta sunt aliam præsentium vt sunt, aliam futurorum, vt optime fieri possunt, sed eiusdem scientia opus esse, hæc omnia nosse. Quemadmodum circa sanum & salubre, non alia scientia, sed una medicina prospicit quæ sunt, quæ facta sunt, quæ fient, quo pacto fiant: & circa illa quæ terra nascuntur agricultura similiter se habet.* Hæc ille, hæc etiam ego; cum igitur dialecticæ proprium sit facere definitionem, diuisionem & argumentationem in quavis materia, atque ad eas intellectum instruere ac dirigere; sanè cognitio quæ ea expenduntur iam facta & existentes, ad eam etiam pertinebit, quidni igitur logica appellari possit docens, quatenus in communi aut particulari præcipit, vtens verò, quatenus præcepta sua ad executionem & vsum redacta considerat. Et quidem priori modo est à rebus auulsa, id est ab illarum existentia præscindit, eamque non affirmat, posteriori vero modo est rebus concreta, videlicet etiam quoad earum existentiam, cum qua sponte sua est coniuncta, & quam suapte natura representat.

14

Denique octauo recolendum est, quod superius statuimus tractatu. c. 3. & 4. dialecticam considerare, tum res ipsas secundum prædicamentalem constitutionem earumque physicum esse, cum etiam actus intellectus & voces quibus significantur; quatenus ergo est circa interiora aut exteriora signa vocari potest docens, docet enim (& hæc potior eius cura est) modum quo illa fieri interiusve aut exterius proferri debeant, sic, vt eorum præsidio veritatem assequi possimus quatenus autem secundo est circa res, dici potest vtens, quoniam non docet, quomodo res in esse physico sint efficiendæ, sed tantum eis vtitur, veluti materia necessaria ad defi-

niendum, diuidendum, & argumentandum, earumque notitiam aliquam tradit, quia nisi illis cognititis actus intellectus & voces, quibus subsunt, ægre possunt comprehendere. Quamuis autem dialectica de rebus aliqua doceat speculatiue, quia tamen in præsentiarum de doctrina practica potissimum sermo est, quippe quæ, vt dixi, primas sibi partes in dialectica vendicat, idcirco ea respectu rerum censenda non est docens, sed solum vtens, vti exposuimus. Quod si logica docens, non res, sed solos actus & voces considerat, contra vero vtens solas res non actus intellectus aut voces, quid mirum si hæc rebus concreta, illa rebus auulsa dicatur? Tot modis cum defendi & explicari possit vulgaris illa diuisio, miror aliquos esse, qui eam negent, miror quoque alios singulis eius explicandæ modis, vno aliquo excepto impugnandis summo opere intentos; quasi vero omnes & singuli facillè nequeant conciliari, quantumlibet differant: quid enim vetat, earundem vocum logicæ vtentis & docentis non eundem, sed multiplicem sensum esse?

15

Ad extremum quæres, an quemadmodum dialectica est docens & vtens, ita etiam aliæ facultates practicae similem geminationem subeant & in docentes & vtentes tribui possint? Negant quidam graues recentiores, nec ferunt hanc veluti prærogatiuam logicæ deperire: Ego vero contrarium arbitror longe verisimilius, illudque probo, in primis ex Platone, cuius hæc sunt verba in Philebo, *Audacter importunis disputatoribus respondeamus, duas arithmeticas esse, ac duas metiendi artes, aliasque facultates harum comites, plurimas, geminationem habentes huiusmodi, & in nomine vno communicantes.* Rursus in Euthidemo sic ait: *Permultum igitur inter lyrarum fabros interest, & scientiam pulsandæ lyre assuetos: alia enim ars quæ facit, alia quæ vtitur his rebus; nam ars quæ fabricat lyram, & quæ lyram pulsat, longe inter se differunt: & mox infra constat similiter & circa orationes aliam esse artem, quæ condit, aliam quæ conditis vtitur.* Hactenus Plato, quem alij sequuntur, præsertim vero Fonseca superius citatus his verbis; *sed & Rhetorica quæ à plerisque non censetur demonstratiua eodem modo consideratur. Quatenus enim tradit præcepta dicendi, docens est, & à rebus auulsa; quæ vero ratione iis vtitur, vtens, & rebus concreta appellari potest.* Consonant Conimbricenses; initio enim articuli secundi supra relati, quatenus dialectica sit docens & vtens, aliarum facultatum exemplo declarant.

16

Idipsum ratione suadet: nam logica est docens, quatenus imperat actus aliarum scientiarum; hi vero prout imperati & exerciti logicæ vtentis appellationem subeunt; aliis verbis; logica dicitur docens & vtens, quoniam eius doctrina est vsui aliis scientiis, omnesque ea vtuntur. Atqui etiam prudentia, ethica, medicina, rhetorica, grammatica, & reliquæ ingenuæ, ac mechanicæ similiter habent actus imperantes & imperatos, aliæque aliarum præceptis aut instrumentis vtuntur: quidni ergo talem geminationem habeant. Quare prudentia docens erit imperium eius proprium, opus autem cuiusque alterius virtutis ab ea imperatum & ex eius directione factum, erit prudentia vtens: similiter medicina docens erit eius imperium, quo decernit, seu iudicat, tale medicamentum adhibendum esse ad alicuius morbi depulsionem; applicatio autem eius medicaminis erit medicina vtens; grammatica etiam docens est eius imperium seu iudicium, quo statuit, quæ ratione partes orationis, nimirum voces, sint aptè construendæ & collocandæ; vocum autem constructio & recta

recta syntaxis in quavis alia scientia erit grammatica vtens : eodem modo fr̄nofactoria docens est, quæ instrumenta equitandi parat, quæstris vero quæ eis vtitur erit fr̄nofactoria vtens; non aliter ac logica docet prout instrumentaria respectu aliarum scientiarum, hæc vero sunt logica vtens, propter id quod instrumentis à dialectica traditis vtuntur. Par est ratio aliarum facultatum, quæ operi incumbunt.

17 Præterea, vt alios dicendi & vtendi modos percuramus, neque enim aliquibus præ aliis astringi volumus, aliæ facultates modo docent tantum, modo vero doctrinam suam ad vsum & exercitium reducunt, actumque secundo operantur: deinde iam in communi, iam vero in particulari præcipiunt: aliquando etiam rem faciendam præcipiunt, aliquando factam considerant; denique tam materiam infectibilem, quam formam artificiosam factioni obnoxiam intuentur: si igitur hæc de causis, logica docens & vtens est; quidni etiam similem diuisionem aliæ quæcunque facultates postulent? Quod autem logica perfectius aut fufius sese immisceat rebus & obiectis aliarum facultatum, quam quæuis harum si cum reliquis conferatur; quæ recentioribus hallucinandi fuit occasio; id nec fortassis est omnino verum, vt facile esset ostendere, nec si verum sit quicquam interest. Etenim diuersimodè etiam pars demonstratiua logicæ, & pars eius topica siue opinatiua procedunt, aliæque sunt vnus, & alia alterius præcepta: atqui iuxta ipsos aduersarios, vtralibet diuiditur in vtentem & docentem: quamuis ergo logica aliter quam quæuis alia facultas per ceterarum expatiatur obiecta, nihilominus haud magis illa quam alia quæcunque disciplina docentis & vtentis rationem obtinebit. Adhæc sicut logica dissecatur in practicam & speculatiuam, ita etiam medicina. v. g. & ethica: atqui longe aliter speculatur & practicè cognoscit, dialectica, quam ambæ illæ, latius videlicet, & si aduersariis credas, perfectius: similiter ergo vltus & doctrina, tametsi aliter logica & aliis scientiis, absolute tamen vtrisque conuenient: Hinc colliges, quo iure aliqui communem diuisionem logicæ docentis & vtentis negent, propterea quod nequeant aliæ facultates ita distribui.

C A P V T II.

An, aut quatenus dialectica instar sapientia, prudentia, intellectus, opinio, suspicio, artis, scientia obiectum suum representet?

18 Ostendemus in Metaph. lib. 6. tract. 5. cap. 1. septem præfatis modis contingere, vt facultas aliqua obiectum suum representet: Vt autem totam doctrinam ibi generatim tradendam dialecticæ nostræ adhibeamus, hoc in primis velut exploratum supponimus, eam esse sapientiam improprie sumptam, secus vero, si illa proprie accipitur. Posterius hoc suadet, quoniam dialectica rerum humanarum, ac diuinarum per altissimas causas cognitio neutiquam est, quæ tamen perfectio ad propriam rationem sapientiæ omnium calculo requiritur. Prius autem probat haud difficiliter: si quidem quæuis ars etiam mechanica, si cuiquam insit, omnibus suis numeris absoluta, & artificem sapientem, &, quod consequens est, se sapientiam denominat, veluti cum Polycletem sapientem statuarum, & Phydiam

P. R. Lyncei Philosophie Tom. I.

sapientem lapidum sculptorem appellamus. Ad hanc duplicem sapientiam, alteram improprie & secundum quid, alteram verò simpliciter & proprie talem respexit Homerus, cum de quodam, vt refert Arist. 6. ethic. lect. 5. sic dixit.

Diuum is munere, nec fossor, nec durus arator,

Nec sapiens alia vlla nimirum extitit arte.

Quasi diceret, talem non habuisse infimam, & metaphoricam quandam sapientiam in alicuius artis perfectione sitam, sed propriam & supremam, quæ res diuinas & humanas per altissimas causas allequitur. Secundo etiam id supponimus, dialecticam non esse prudentiam strictè sumptam: nullam enim honestatem moralem procurat: ceterum esse latam quandam & metaphoricam prudentiam: hæc enim interdum abstrahit ab honestate morali, vt cum dicimus aliquem esse iurisperitentem, aut prudentiam militari præditum: quin etiam aliquando significat quiddam contrarium honestati morali, vt videre est apud Iuuenalem Satyra tertia.

Quia quod adulandi gens prudentissima laudat,

Sermonem indocti, faciem deformis amici.

Adde quod logicam esse prudentiam latè sumptam doceat B. Thom. 2. 2. quæst. 48. art. vnico Si vero prudentia sumatur large, secundum quod includit scientiam etiam speculatiuam vt supradictum est, tunc etiam eius partes ponuntur, dialectica, rhetorica, & physica. Hactenus ille; quo autem sensu logicam dicat speculatiuam infra cap. 6. constabit.

Rursus tertio præmitimus cum Auerſa quæst. 1. log. f. 5. dialecticam esse intellectum strictè sumptum: hic enim est euidentis notitia principiorum; dialecticæ autem principia esse euidentia tam certum est, quam quod ea euidentibus conclusionibus constet, si non omni at magna sui parte. Item quarto eam esse opinionem supponimus cum Themist. 1. post. cap. 24. & Lemosio lib. 1. paradox. dial. errore 2. plurima enim dumtaxat probabiliter colligit, vt testis est tot sententiarum varietas, quæ ab aliis, aliisque authoribus traducitur. Deinde quinto eam aliquando subdubitanter procedere, & nonnullam suspensionis habere, constat inde; quod in eius materia aliqui dialectici quædam in ambiguo relinquunt, neutramque contradictionis partem ausint affirmare. Sexto etiam id supponimus, dialecticam esse artem: tum quia numeratur inter septem artes liberales sequentibus versiculis comprehensas.

Artibus ingenius famam, laudemque merentur,

Grammaticus, Rhetor, dialecticus, & Geometra;

Musicus, Astrologus, numeros summas querens.

Tum etiam quia vt dialecticæ applicem, quod de rhetorica dixit Fabius 1. 2. cap. 16. Quis est adeo non ab eruditione modo, sed à sensu remoris hominis, vt fabricandi quidem, & texendi, & è luto vasa ducendi artem putet, dialecticam autem, maximum ac pulcherrimum opus in tam sublime fastigium existimet sine arte remisse: atqui eiuscemodi facultates mechanicas, aliasque similes, nihilominus artes esse constat ex septemplici artium seruilium diuisione, proximis versiculis clausa.

Seruiles tractant artes quæsumque sequuntur

Agricola, & Miles, Chirurgus, Nauita, Textor,

Et faber, & Venans, cælo terraque, marique.

Aduerte autem hæc septem postrema nomina valde generatim accipienda esse: ita enim nulla erit ars mechanica, quæ sub illis non comprehendatur.

Vltius, quia etiam si ars, prout significat facultatem operationi alicui externæ sibi postea superstiti incumbentem, dialecticæ nostræ non conueniat; ceterum, ars latius aliquando funditur, & om-

F 2 nem

nem facultatem practicam, & quod plus est, omnem etiam speculatiuam significatu suo complectitur, utroque ergo modo aut certe altero dialecticam admittit. Quid? quod ea est collectio multarum de vna re comprehensionum ad finem aliquem vtilem vite, quæ est omnium celeberrima artis finitio; collectio quidem multarum comprehensionum, aut formalium & intellectui hærentium, dummodo ea sit composita qualitas, & multiplex habitus, aut obiectiuarum, id est rerum extra intellectum, si, quod aliqui volunt, ea sit simplex qualitas, & habitus: de vna re, id est de vno attributionis obiecto, quod nos veritatem, alij aliud arbitrantur: ad finem aliquem vtilem vite, vt ostendimus, hoc tractatu desinente. Porro dialecticam esse artem docent Rodolph. Agric. lib. 2. de inuent. dial. cap. 2. Mirandul. in proœm. instit. in log. Scalig. lib. 1. de subtilit. exerc. 1. num. 3. Monlor. initio prior. Nunnus in lib. de constit. dial. Apollin. 1. post. quæst. 2. art. 2. Vasquez 1. 2. disp. 85. num. 6. Flamin. Nobil. quæst. penult. logic. Conimbr. quæst. 2. proœm. art. 1. Tolet. quæst. 1. proœm. cap. 2. ad eius finem.

21 Superest ergo tantum scientia; quæ, si latè sumatur pro quavis notitia etiam probabili, negari nequit, quin dialecticam comprehendat: Quod si sumatur strictius pro notitia euidenti mediata vel immediata, tota difficultas deuoluitur ad tertiam eius acceptionem eamque strictissimam, qua significat cognitionem euidenter mediatam, id est ex præmissis euidenter deductam: scientia namque hoc tertio modo sumpta connexionem habet cum scientia prout secundo modo sumitur, hæc enim illius est causa, illa effectus huius. Proinde nequit altera & non altera in logicam conuenire: quod ergo dixerō de vna videlicet de scientia propriissimè accepta id de vtraque dictum puta. Dico autem logicam omni proprietate scientiam esse. Ita cum B. Thoma 4. metaph. lect. 1. lauellus, Sorus, Soncinas, & plures alij Thomistæ: nam Scoto quæst. 1. prædicab. plerique eius sectatores: item ex nostris auctoribus Suarez 1. metaph. sect. 4. Fonseca 2. metaph. c. p. 3. quæst. 1. sect. 7. Hurt. disp. 2. log. f. 1. Tolerus, Conimb. Tellez, & alij non pauci.

22 Probatur autem, quoniam illa facultas est summa proprietate scientia, quæ habet multos ac varios actus euidentes ex præmissis euidenter deductos: at huiusmodi est dialectica: ergo. Maior probatur, vt facultas aliqua appelletur scientia necessum non est, vt omnes actus euidentes fortiaur, & nullos probabiles admittat; aliàs nec metaphysica, nec Physiologia, nec etiam mathesis, nec alia facultas scientia dici posset, cum omnes aliquando probabiliter solum colligant, imo, si mathesim excipias, non raro sed multoties. Minor probatur: dialectica eo quod definitio sit oratio explicans naturam rei, eam constare genere & differentia, esse clariorem definito, cum eo conuerti, ac reciprocari, & fortassis esse iudicium euidenter concludit: non pauca etiam de argumentatione, diuisione, & aliis obiectis suis eundem in modum manifestè conuincit.

CAPVT III.

Dissoluntur ambiguitates aduersus doctrinam præcedentem.

23 Obiicies primo, Dialectica per nos est scientia: nequit igitur esse opinio; aut è contrario per

nos est opinio: nequit igitur esse scientia. Item iuxta nos est ars: non potest igitur esse scientia aut opinio, vel è conuerso, enthymematum horum antecedentia cum sine nostra, eorum consequentiæ suadentur: Aristoteles 6. Ethic. distinguit eas virtutes, vna ergo & eadem nequit esse scientia, & opinio, aut harum alterutra & simul ars: si ergo dialectica, &c. Respondeo, fieri non posse, vt eadem intellectualis facultas simul sit opinio & scientia, secundum eodem actus & habitus, ac respectu eorundem obiectorum: bene tamen secundum diuersos actus & habitus, & contemplatione diuersorum obiectorum: Hoc autem posteriori modo non autem illo priori asseruimus dialecticam opinionis, & scientia partes sustinere: Aristoteles autem priorem modum non vero posteriorem citra dubium intendit, cum scientiam & opinionem discreuit, atque impossibiles esse aut innuit aut asseruit. Quod autem ad artem attinet, ea & scientia non distinguuntur vniuersaliter & adæquatè, ita vt nunquam in eandem conuenire possint, sed tantum inadæquatè seu particulariter, eo quod aliqua ars non scientificæ, & aliqua scientia non artificiosa factiuæque esse queat: quare ars est recta ratio factibilium siue euidenter probata, siue potius immediatè tendens & omnis probationis expers, & scientia est notitia mediata euidens, siue alicuius factibilis ratio sit siue non sit: Porro ars cum opinione eodem modo quo cum scientia plus minus comparatur, quoad vtriusque distinctionem & impossibilitatem: obiecta ergo ratio nobis negotium non exhibet.

24 Obiicies secundo ex Arist. primo metaph. cap. 3. absurdum est simul querere modum sciendi & scientiam: at si logica foret scientia, cum alia ex parte modus sciendi sit, non esset id absurdum, sed potius necessarium, propter id quod modus sciendi sine scientia reperiri nequit, alterque ab altera non distinguitur. Respondeo, absurdum est simul querere modum sciendi & scientiam, respectu cuius modus sciendi est, non verò scientiam in communi, & qualis ea cumque sit: logica autem non intuitu sui, sed aliarum scientiarum est modus: siue instrumentum sciendi: Vnde non sibi sed aliis præmitti debet quod solum Aristoteles intendit.

25 Obiicies tertio alia eiusdem verba primo rhetoricorum cap. 4. Si quis autem rhetoricam aut dialecticam, non vt facultates, sed vt scientias instituere ac docere conatur, is naturam earum hoc transitu interimere videtur. Respondeo, quemadmodum, ars interdum significat omnem & solam cognitionem practicam, interdum verò latius funditur & facultates etiam speculatiuas comprehendit, vt disserimus, ita è contrario scientia aliquando solam speculationem significat, & cum ea recurrit, aliquando vero tam notitiam practicam quam speculatiuam: Quare, cum dixit Aristoteles dialecticam & rhetoricam scientias haud esse, non de omni vera scientia loquutus est, sed de ea sola quæ cum notitia speculatiua reciprocatur, eiusmodi enim facultates magis practicè cognoscunt quam speculantur. Fortassis etiam non de omni logica & rhetorica sermonem habet, sed de iis tantum quæ quid est in vnaquaque re probabile perspiciunt, vt constat ex cap. 1. & 2. eius lib. rhetoricorum: ibi enim ambas ita sumpsit, & de quibus ibi, de iisdem cap. 4. sequenti loquitur.

26 Obiicies quarto, Nulla facultas practica, nulla non speculatiua dici potest scientia: atqui dialectica est facultas practica, & non speculatiua; quippe quæ est circa actus intellectus in nostra potestate sitos, ad

ad eosque efficiendos, & quam habent veritatem & rectitudinem exequendam instruit atque disponit: nequit igitur esse scientia. Minor videtur satis probata; maior etiam suadetur: quoniam alias iuris prudentia siue politica, quæ reipublicæ bonum procurat, & præmia ac supplicia practicè disponit, nihilominus foret scientia: similiter medicina, quæ ad corporis humani sanitatem aut acquirendam denovo, aut, postquam acquisita est, conseruandam tota refertur: quin etiam simili modo artes mechanicae, & illiberales, cuiusmodi sunt v.g. ædificatoria, fabrilis, frænofactoria, si Deo placet, scientiæ dignitatem obtinerent. Hæc autem sunt absurda: nè sequantur ergo, illud certa ratione tenendum est, solis facultatibus speculatiuis licere scientias esse.

27

Hoc argumentum adiunctis superioribus Aristotelis testimoniis plures ed impulit, vt logicam scientiam esse negarent: præsertim vero Zabarelam lib. 1. de natura log. Balduinum quæst. 7. log. Egidium Romanum in principio posteriorum, Philoponum & Alexandrum in proœmio priorum, Simplicium & Amonium in præfatione ad prædicamenta, Zimaram in tabula verbo, *absurdum est*, & Petrum Nigrum, quæst. 11. clyp. nec non ex nostris Vallium 2. parte, prolog. q. 4. c. 15 Pererium lib. 1. physc. 3. & 18. ad vtriusque finem. Cæterum quod attinet ad Aristotelis testimonia superius ea sunt exposita. Quod autem obiicitur, nullam facultatem practicam scientiam esse posse, id omnino falsum, tum quia cognitio repræsentans rem operabilem, adeoque practica potest ex euentibus præmissis concludi, quidni enim: poterit igitur esse scientia, tum etiam, quia cognitio Dei creaturas possibiles repræsentans est practica, vt præced. tract. visum: & tamen est vera scientia, etiam si non discursiua: Similiter ergo &c. tum denique propter ea quæ inferius cap. 4. subiiciuntur.

28

Ad primum exemplum nobis obiectum, & à Iurisprudentia seu politica petum dici debet, hanc facultatem, prout modo in usu est, & à plerisque exercetur scientiam non esse, eo quod non ratione, sed autoritate aliquid iuri & æquitati consentaneum esse ostendat, & qui sic melius procedit, is sapientior in iure censeatur: quare ita sumpta non tam scientia, quam humana fides est existimanda. Si tamen iurisprudentia æquitatem iuris positui & naturalis à priori & à posteriori euidenter probarent, pro eo ac possunt, & in hoc iurisprudentiæ laudem collocarent, ea quidem posset ac deberet appellari scientia: Proinde modo talis est, si suo magis quam profitentium genio eam metiamur. Ad secundum exemplum respondebis, medicinam quantumlibet practicam nihilominus verè scientiam esse, dummodo non autoritate Hippocratis, & Galeni (quod pluribus medicis familiare est) sed ratione à priori, aut à posteriori nitatur. Ad tertium exemplum dicendum est, artes mechanicas si vt plerumque fit, duntaxat opus ita faciendum esse cognoscant, quia ita fieri consuevit, ab aliisque præceptum est, neutiquam esse scientias; quod si non usu & autoritate nitantur, sed via & ratione procedant, & rei faciendæ causas demonstrent, quantumuis practicae sint, scientiæ tamen erunt, vt ex Aristotele lib. 1. metaph. cap. 1. colligitur.

29

Obiicies quinto; omnis scientia vel est practica vel speculatiua, atqui neutra est dialectica; item omnis scientia est de obiecto reali, quod enim non est, non scitur, vt est in Aristotelica & communi paræmia: sed dialectica non est de obiecto reali, sed de solius rationis ente. Rursus omnis scientia certum ali-

R.P. Lyncei Philosophia. Tom. I.

quod & destinatum obiectum sibi præstituit, vt author est Arist. 4. Metaph. c. 1. Atqui iuxta eundem, tum eodem loci, tum etiam in principio rhet. dialectica nullis circumscripta finibus per omne genus entis longe lateque vagatur. Nihil horum virget, nihil est ponderis alicuius: non primum, quia præterquam quod Caietanus, Pererius, & alij inter scientiam practicam & speculatiuam aliam quandam mediam & neutrius generis admittant, illud profecto inferius conlabit, logicam vel practicam, vel speculatiuam esse, imo vtramque simul, illam prout docet, hanc prout vitur. Non secundum, quoniam verisimilius est logicam de ente reali potissimum esse, tum etiam; quia tamen si solius rationis enti incumberet, hoc parum interesset: quod enim dici consuevit, id solum sciri quod est, hoc intelligendum non de ente reali modo, sed de quouis ente, siue reali, siue solius rationis: vnde sicut metaphysica quadantenus est de ente rationis, ita etiam scientia rationalis de eo poterit esse, penes se totam nisi obstat aliud. Non denique tertium, quia ad rationem scientiæ satis est, vt vnum aliquod certumque obiectum attributionis sibi proponat, etiam si non vnum obiectum secundarium, sed infinita consideret, nimirum quatenus sub aliqua ratione ad prædictum finem & obiectum primarium referuntur: Quapropter dialectica poterit esse scientia licet omnia entia perspicat, ea enim omnia non nisi pro vt habent rationem subiecti, prædicati, definitionis, diuisionis, argumentationis, aliove quouis modo ad eius finem vitum nempè veritatem conducunt, illius considerationi subiiciuntur. Hoc pacto metaphysica in scientiis numeranda est, quoniam etsi omnia entia attingat, non tamen nisi prout e conueniunt in ratione entis vt sic atque ad vnum finem & obiectum attributionis destinantur. Et quidem ij quibuscum disputamus aut nulli facultati, aut metaphysicæ in primis, scientiæ nomen indulgebunt.

30

Obiicies sexto, quidquid sit de logica demonstratiua, saltem topicam seu probabilem scientiam esse non posse, cum opinio & scientia ad minimum respectu eiusdem distinguantur: Neque non idem dici oportere de logica fallaci & sophistica, quæ potius error & fallacia quam scientia esse videtur. Occurrendum est huic obiectioni, logicam esse propriè scientiam, etiam quatenus agit de syllogismo topico & fallaci, multa enim de vtroque euidenter concludit. Sic diuina cognitio est vera circa cognitionem creatam falsam, certa circa incertam, & clara circa obscuram, similiter ergo, logica euidenter esse potest atque scientifica etiam circa syllogismum probabilem & sophisticum, esse neuter euidenter sit, neuter scientiæ gradum obtineat. Quare dialectica probabilis & fallax non est eiusmodi formaliter & ex parte actus, sed solum materialiter, & ex parte obiecti siue materiæ quam considerat. Non me fugit vtramque illam dialecticæ partem topicam nimirum & sophisticam aut fallere aut periculo falsitatis exponere, alterum enim horum vna docet, alterum alia, sed vt Fabij verbis vtat. l. 2. c. 16. non ideo in falsa quoque esse opinione concedam: quia longe diuersum est, ipsi quid videris, & vt alius videatur, efficere. Nam & Imperator falsis vitur saepe vt Hannibal, cum inclusus à Fabio sarmenis circa cornua bouum deligatis incensisque per noctem in aduersos montes agens armenta, speciem hostis abeuntes exercitus deduxit: sed illum fefellit, ipse quid verum esset, non ignorauit. Nec vero Theopompus Lacedæmonius cum permutato cum uxore habitu, è custodia mulier euasit, falsam de se opinionem habuit, sed custodibus præbuit. Item orator cum falso vitur

F 3

pro

pro vero, scit esse falsum, eoque se pro vero vti: non ergo falsam habet ipse opinionem, sed fallit alium. Nec Cicero cum se tenebras offundisse iudicibus in causa Cluentij gloriatus est, nihil ipse vidit. Et pictor cum vi artis sue effecit, ut quadam eminere in opere, quadam recessisse credamus, ipse ea plana esse non nescit.

31 Tandem septimò obiicies: dialectica sicut plures conclusiones evidentes, sic etiam plures habet inevidentes & probabiles: igitur ab his potius opinatiua & inevidens quam ab illis scientifica & evidens dicenda est. Antecedens est perspicuum, cum dialectica tota innumeris opinionibus scateat. Consequentia vero suadetur: quoniam conclusio theologica deducta ex duplici præmissa, altera clara, altera obscura absolute obscura euadit, & debiliorem partem sequitur: similiter ergo dialectica complectens conclusiones evidentes & inevidentes debiliorem partem sequetur, & non scientifica, sed absolute opinatiua & inevidens abibit. Hoc argumentum non de re ipsa, sed de sola voce difficultatem nobis mouet: cum enim permittat, dialecticam esse scientificam vna sui parte, & simul opinatiuam alia sui parte, id explicari postulat, à qua earum denominanda sit tota dialectica, & an dici debeat scientia ab ea quæ potior est, vel opinio ab ea quæ deterior: Ipse verò concessio illo priori, quod rem tangit, de hoc posteriori, quod solius verbi lis est, admodum non laboro. Quanquam, ne hanc etiam difficultatem fugere videar, longè probabilius censeo, logicam absolute & adæquatè sumptam scientiæ nomen suo sibi iure vindicare.

32 Ratio autem in contrarium adducta non premit. In primis iuxta enim eam metaphysica & physiologia scientiæ futuræ non essent; cum plurima tantum probabiliter concludant: Deinde, si dialectica tot haberet conclusiones probabiles, quot evidentes, fortassis non scientifica, sed opinatiua ex modo representandi absolute dicenda esset, & cæteris, ut aiunt, partibus debilior pars prævaleret, ac denominationem toti tribueret, iuxta exemplum argumenti: At longè aliter res habet: nam dialectica plura euidenter quam probabiliter concludit; quod vel ex eo constat, quia pleraque, quæ in materia dialecticæ euidentia sunt, & extra omnem opinionem & controuersiam, modo in vtu non sunt, non quod tanquam aliena excludantur; sed quod veluti per se nota supponantur: ex eis tamen dialecticæ dignitatem & claritatem petendam esse, quis iure negauerit? Denique tametsi dialecticæ quantum clarè & scientificè, tantumdem obscure & probabiliter concludat, quod forsitan in nobis, quæ est tenuitas nostri intellectus, regulariter verum est, adhuc scientia dicenda esset, & id nominis ei deberet indulgeri, eo quod eius conclusiones probabiles ad scientificas & evidentes velut finem principalius intentum referantur: Haud secus ac scientia coalescens ex notitiis practicis & speculatiuis, absolute & simpliciter practica aut speculatiua censetur, pro fine quem respicit: practica quidem, si ad notitiam practicam & executiuam operis referantur cæteræ omnes, quo pacto medicina simpliciter practica dicitur, eo quod cognitiones, quibus naturam corporis humani & aliarum rerum speculatur, ad notitiam practicam sanitatis intendat: speculatiua verò, si ad speculationem reliquæ omnes notitiæ institutæ sint: qua ratione theologia absolute speculatiua est, eo quod cognitiones practicas quas habet non paucas, ad perfectam Dei notitiam, & speculationem veluti potissimum finem dirigat. Hæc autem postrema ratio non pro-

cedit in conclusione theologica, quæ quidem simplex & indiuisibilis est, nec præmissas diuersi ordinis à quibus oritur includit, & quamuis eas connotet, illarum tamen neutra ad aliam magis quam è contrario refertur, quin potius ambæ ad conclusionem quasi finem suum destinantur.

33 Quæ hoc capite & præcedente disserui, de logica docente sunt potissimum intelligenda: hæc enim est quæ subaudiri debet ac solet, quoties logica absolute profertur. Cæterum hæcenus disputata logica etiam vnti applicare, haud erit arduum vel difficile: nam si logica vtens (specificatiuè sumatur, ea quidem aut est logica docens cum respectu ad alias facultates, aut hæc cum respectu ad illam, aut neutra earum, sed diuersa quædam disciplina, quæ modum sciendi ac veritatem assequendi in particulari, vel eiusmodi modum sciendi prout existentem, vel quidem solas res, penes earum esse physicum ac prædicamentale considerat: vtrumque autem dicatur, res facile potest expediri: si enim primum, vti logica docens est scientia, ita vtens, quæ eam includit, eique quendam respectum superaddit, quo videlicet ad actus aliarum scientiarum concurrat: si secundum, cum cæterarum facultatum aliæ sint scientiæ, ut Metaphysica, physica, & mathematica, aliæ non sint scientiæ, ut rhetorica grammatica & similes artes, quando non architectonicè seu via & ratione; sed inferiori modo procedunt, profecto etiam logica vtens hoc secundo modo sumpta aliquando erit scientia, quandoque verò ad eum perfectionis gradum non ascendet: Sin autem tertium illud dicatur; ita etiam nulla causa subest, quapropter logica vtens absolute & specificatiuè accepta à scientiarum cœtu arceatur: quid est enim, cur sicut de definitione in communi v. g. ita etiam de ea in singulari, ac quemadmodum de faciendis sic etiam de factis & existentibus, ac denique vti de actu definientibus, ita etiam de eius obiecto penes esse physicum, multa scire & euidenter concludere nequeamus?

34 Alios magis torquet, an logica vtens reduplicatiuè sumpta & prout vtens dicenda sit scientia? Me tamen parum sollicitat hæc difficultas: etenim si reduplicatio cadat in vsum seu actionem directiuam, qua logica ad alias disciplinas concurrat, quæ hæc à logica proficiuntur, vti talis actio non est scientia sed eius accedens, ita logica vtens, ipso vtu eoque solo reduplicato, non erit scientia. Quod si reduplicatio, ut multoties fit, cadat in id quod logica vtens in recto importat, videlicet ipsam logicam docentem, aliamvè scientiam ab ea directam, iuxta varias authorum sententias, ita non recuso, quin logica vtens, prout vtens, scientia appellari debeat: imo id longè probabilius, quam contrarium arbitror.

35 Instabis tamen ex aduerso; Logica vtens est obiectum logicæ docentis quæ vtitur, & qua dirigitur, sicut etiam nos superius fassus sumus: at obiectum scientiæ ut obiectum, non est scientia: igitur logica vtens ut vtens non est scientia. Minor probatur, quia aliàs quidquid esset obiectum scientiæ, eo ipso scientia esset; sicut quia homo ut homo est intellectu præditus, quisquis est homo, eo ipso intellectu pollet. Concessa maiori distinguo minorem: obiectum ut obiectum ut sic non est scientia, aliàs omne obiectum scientiæ futurum esset scientia: at tale obiectum scientiæ, ut obiectum, scientia est, cum reduplicatio cadat, non super modum solum, quo obicitur scientiæ, & ea vtitur, sed etiam super id quod logica docenti obicitur, quod scientiam multoties esse, quis inficias ierit? Rursus secundo instabis: vti præceptis non est ea scire; logica igitur vtens ut vtens

vtens non est scientia. Antecedens liquido constat in voluntate, quæ habitibus quos interdum non cognoscit, vtitur, & sine reflexa cognitione suæ facilitatis, facile tamen operatur. Respondeo; vti præceptis logicæ docentis non est scire præcepta, est tamen scire obiecta alia, ad quæ scientificè cognoscenda, logica docens vtentem dirigit: quare prout vtens non erit scientia præceptorum, erit tamen scientia aliarum rerum pro quibus cognoscendis præcepta traduntur.

CAPVT IV.

An dialectica ex modo representandi obiectum suum practica vel speculatiua sit?

36 **Q**ua in re prima sententia est, logicam esse omnino speculatiuam, & nullatenus practicam; ita cum Scoto in prologo sent. q. 4. plerique eius sectatores; ita etiam Capreolus, Scotus, Herueus, Boncinas, lauellus, & alij Thomistæ: item Auerroës 7. metaph. comment. 7. Auicenna init. suæ log. cap. 1. Bachonius in prol. quæst. 3. Porro hæc opinio aliter & aliter probari consuevit. Quidam ita eam confirmant: actus intellectus sunt obiectum adæquatæ logicæ; at ij praxes esse nequeunt: nullum ergo obiectum logicæ praxis esse potest: hoc autem ipso, quod logica respectu nullius obiecti sit practica, prorsus erit speculatiua. Alij secundò sic arguunt; obiectum logicæ est solum ens rationis: at hoc praxis non est, cum vere non fiat sicut ad praxim oportet, sed tantum ad instar eius quod sit illud fingamus: dialectica ergo nulla ex parte praxim respicit, ac proinde neutiquam erit practica, sed omnino speculatiua. Tertio alij hoc argumento malunt vti, scientia speculatiua est, quæ definiendo, diuidendo, & argumentando, procedit, siue quæ resolutorio modo tendit, sicut etiam scientia practica quæ contrariò & compositiuo modo, teste B. Thoma. 1. part. quæst. 14. art. 9. at vniuersa logica in definiendo diuidendo & argumentando posita est, & tota resolutorio modo progreditur; ergo vndequeque speculatiua est, ac minime practica.

37 **V**erum enim verò hæc sententia cum tam fragilibus innixa sit fundamentis, vel solum ea propter reiici meretur. Respondeo ad primum argumentum eius maiorem esse falsam, vt ex tractatu 1. liquet; minorem etiam, vt in metaph. lib. 6. tom. 5. cap. 3. docebimus. Ad secundum; Maior est falsa, vt etiam ex superioribus constat: Deinde minor, siquidem ens rationis licet propriè factibile non sit, sed potius quid fieri impossibile, tamen impropiè & secundum quid factibile est, quod sufficit vt praxis sit respectu cognitionis dirigentis ad eius qualem qualem effectiorem: qua ratione actus virtutum moralium in Deo praxes sunt, cum tamen non sint propriè factibiles: & quo pacto verbum, quamuis genitum non factum, nihilominus praxis rationem fortassis obtinet. Vide quæ in met. de praxi & speculatione disseremus, neque non quæ capite sequenti subiiciemus. Ad tertium: scientia speculatiua & practica non in eo dissident, quod illa resolutorio modo procedat, seu conclusiones in principia per argumentationem, aut definitum in genus & differentiam per definitionem, aut totum in partes subiectiuas per diuisionem resoluat, contra vero hæc compositiuo modo seu considerando applicationem formæ ad materiam progrediatur, vti plures Thomistæ contendunt: tum quia scientia procedens resolutorio modo seu defi-

niens, diuidens, & argumentans, ad executionem sui obiecti conferre, & ad eam tanquam finem referri potest, vt visitur in hoc actu, *definio constat genere & differentia*, qui sanè dirigit ad eliciendum hunc actum, *homo est animal rationale*, aut alium similem, & eius executionem sibi finem præstituit, cum tamen suum obiectum in genus & differentiam resoluat; eademque eius erit ratio, etiam si obiectum suum in principia resoluat, & ex eo quod definitio sit *oratio explicans naturam rei*, & talis esse nequeat, quin constet genere & differentia, eam constantiam efficiat atque concludat: sed cognitio suapte natura relata ad executionem operis sibi subiecti, hoc ipso est practica: igitur cognitio procedens resolutorio modo est practica, ac proinde modus hic neutiquam est proprius solius speculationis. Tum etiam, scientia Dei de Angelo, & Angeli de suis operationibus practica est, vt certo certius: nihilominus compositiuo modo non procedit; id est applicationem formæ ad materiam non considerat, cum Angelus & operationes eius immanentes saltem & vitales, materiei & omnis corporeæ concretionis ac terrenæ facis expertes sint: Et quidem, sic & non aliter, modum hunc compositiuum Thomistæ explicant, & practiciis notitiis proprium esse autumant, nisi fallor delusi exemplo plurimarum artium, quæ hoc docent, quatenus in aliquam materiam sensibilem imprimenda sit forma quædam artificiosa domus, nauis, imaginis, vestis, gladij, aliæque eiusmodi. Denique è contrariò scientia nostra de cælo v. g. speculatiua est, non practica, & tamen modo compositiuo procedit, & applicationem ac vniorem formæ cælestis ad eius materiam, si non à nobis, at à Deo factibilem considerat. S. Thomas autem cap. 6. inferius explicabitur, quare immerito nominis eius profugio aduersarij vtuntur.

38 **S**ecunda sententia est, logicam esse omnino practicam, & neutiquam speculatiuam. Cui suffragantur Aureol. quæst. 3. prol. art. 2. Occam. quæst. 11. Collar. 2. conclusionis 4. Gregorius quæst. 5. art. 1. Gabriel quæst. 11. art. 2. post. 5. conclusionem. Fonseca, tom. 1. metaph. lib. 2. cap. 3. quæst. 2. Scaliger exercit. 307. num. 2 3. landun. 6. metaph. quæst. 5. Paulus, Vernet. initio suo logicæ, Gilius lib. 1. tract. 5. cap. 1. n. 3. Rodericus disput. 3. log. l. 3. sub. 2. & alij tum neoterici, tum antiqui. Quorum etiam opinio sicut procedens, non vno solet probari modo. Aliqui eius fautores sic arguunt. Dialectica tota est in dirigendis actibus intellectus tota in eorum artificiosa effectiōne procuranda, aliudque præter eos, aliove modo nihil considerat: practica igitur ex toto est. Item alij sic arguunt: logica tantum respicit voces, & respectu ad illas habet, hoc solo fine, vt ad earum artificiosam dispositionem, atque effectiōnem dirigat: omnino igitur practica est, & nullatenus speculatiua. Ceterum istiusmodi rationum leuitas arguit, quam tuerentur sententiam leuem esse, parumque momentosam. Principiò namque, nec solos actus intellectus, nec solas voces obiecti formalitèr logicæ docenti, sed etiam res prout vtrisque subsunt, eorumque merito significantur, & per late ostensum tractatu 1. & inferius cap. sequenti fortassis ostendetur, falso igitur principiò ea nititur opinio. Vtcrius res quatenus actibus intellectus aut vocibus subiiciuntur, saltem sunt obiectum materiale logicæ docentis, quod ne aduersarij dissentiant: cur ergo dialectica respectu rerum speculatiua, ac proinde non omnino practica sit; quemadmodum actus intellectus verus aut falsus esse potest, munere solius obiecti materialis, vt cum conclusioni falsæ ob præmissam veram

aut conclusioni veræ ob aliquam præmissam verisimilem quidem, reuera tamen falsam intellectus assentitur: his enim euentis conclusio est vera aut falsa ratione sui solius obiecti, non vero obiecti propositionis præmissæ, quod cum representetur sicuti est in se, quomodo potest tunc conclusioni falsitatem aliquam impertire? cum vè, hac existente vera, illud representetur aliter ac est reapse, quo pacto eiusmodi veritatem constituere sustinet? Adice, quod plures aduersarij logicam etiam vntem omnino practicam esse velint; quam immeritò tamen; capite sequenti clarebit.

39

Tertia sententia est, logicam esse partim practicam, partim speculatiuam. Ita Suarez disp. 44. Metaph. sect. 1. 3. num. 54. Vazquez prima parte q. 1. art. 4. disp. 9. c. 1. num. 2. Compton. di. p. 10. log. sect. 6. Hurtadus disp. 2. logica sect. 2. & disp. 9. §. 2. Rubius q. 5. proœm. Conimb. q. 4. proœm. art. 5. per totum Louanienſes. q. 15. in Porphyrium. Quorum tamen aliqui putant, logicam dicendam esse absolute & simpliciter practicam, propterea quod etsi speculationibus intermixta sit, eius tamen finis sit praxis, & hæc primas in ea partes sibi vendicat: alij contra vtramque denominationem eis ex æquo conuenire. Hanc autem dissensionem non de rerum qualitate, sed de verborum comprehensione arbitror; eos vero rectius loqui; qui admissis variis habitibus dialecticis, quorum alij sint practici, alij speculatiui, aut concessa eidem simplici habitui respectu diuersorum vtraque illa denominatione, logicam totam præcisè & simpliciter practicam dicendam esse existimant. Vt enim supra sæpe sæpius animaduersum ex doctrina Aristotelis lib. 3. de anima cap. 10. & 2. metaph. cap. 1. finis est qui potissimum scientias specificat, & practicas vel speculatiuas denominat. Illud autem in superiori sententia, etiam penes id quo rem ipsam tangit, & seorsim ab appellatione totius dialecticæ, vnde petenda sit; mihi magno pere di plicet, quod plerique eius authores arbitrantur logicam etiam docentem reuera practicam simul & speculatiuam esse. Huius enim contrarium longè probabilius ac verius est, vt cap. sequenti ostendemus.

40

Quarta sententia est, dialecticam nec esse practicam nec speculatiuam. Ita Pererius lib. 1. phys. cap. 3. ad eius finem, Zabarella lib. 1. de natura log. Petrus Niger quaest. 14. Clypei & alij. Enimuero hæc opinio, quantum ego opinor, ceteris est inuicibilior. Atque in primis æqui bonique non consulo, quod aiunt aduersarij plerique, dialecticam nec artem nec scientiam propriè esse, inde inferentes fieri non posse, vt practica vel speculatiua sit, & non potius instrumentum quoddam, cuius præsidio ceteræ facultates vel speculentur vel practicè cognoscant, artifice aut scientiæ rationem obtineant. Quod enim logica sit ars quod etiam scientia cap. præc. satis probatum manet. Adhæc, quod supponunt contrarij, solam artem aut scientiam propriè sumptam esse posse practicam aut speculatiuam, id à me nunquam impetrabunt: quidni enim facultas quauis intellectualis, vera si sit, & opus aut otium ab opere finem habeat, practica aut speculatiua esse queat? quanquam nec ars sit, nec scientia, propriè & strictè: qua ratione multi non solum scientiam strictam & ab Aristotele definitam, sed etiam artem præsumptam, respectu creaturarum creatori negant: propterea quod eiusmodi artem cum periculo erroris coniunctam, & eius præcauendi gratia inuentam existiment? Nihilominus scientia Dei de creaturis practica est aut specula-

tiua, provt eas factas aut faciendas representat: Tametsi ergo logica (quod falsum arbitror) propriè, & rigorosè nec sit ars nec scientia, at practicam vel speculatiuam eam esse oportebit. Item tertio nodum mihi videtur in scirpo querere, qui in aliqua disciplina, quæcunque, sit medium disquirat inter duas illas denominationes, eique neutram illarum congruere retur. Aut enim eiusmodi facultas dirigit ad executionem sui obiecti, aut non est ita directiua; aut sistit in eius contemplatione, aut vltius progreditur: vtrumcunque autem eligas, necesse est, eam practicam, aut speculatiuam esse fatearis. Denique Aristoteles in nulla disciplina, res sibi subiectas, provt sunt, cognoscente, istiusmodi medium agnoscit: quin imo illud reiecit 6. Metaph. text. 1. *omnis intellectus, aut actiuus, aut factiuus, aut speculatiuus est.* Porro, vt constabit in loco, per actiuum & factiuum intelligit practicum: hoc ergò adæquate distinguit contra speculatiuum, eique immediatum esse putat, aliàs diuisio ab eo tradita inadequata & insufficiens esset, neque omnia inferiora comprehenderet.

CAPVT V.

Superioris instituti prosecutio.

41

HActenus vidimus qua ratione alij de modo representandi practico & speculatiuo logicæ sentiunt. Sed bona cum illorum venia, dico primò, logicam docentem, hoc est eam quæ præcipit, quo pacto possimus definire, diuidere, argumentari, aut alitercunque veritatem rerum assequi, practicam omnino, & nullatenus speculatiuam esse: Item secundo logicam vntem, si est docens cum respectu quodam superius explicato ad alias scientias, prorsus etiam practicam esse: Rursus tertio logicam vtentem, sumptam pro ea parte dialecticæ, quæ definitionem, diuisionem, & argumentationem in particulari, ac certa quadam materia cuiusvis alterius scientiæ faciendam considerat, esse itidem ex toto practicam. Præterea quarto logicam vntem, provt modum sciendi existentem & factum intuetur, partim esse practicam & ex parte speculatiuam. Deinde 5. logicam vntem, acceptam pro ea portione dialecticæ, quæ res secundum esse physicum, & earum prædicamentorum constitutionem respicit, esse ex integro speculatiuam. Post hæc sextò logicam vtentem, si sumatur pro actibus & habitibus aliarum scientiarum, provt à logica directis, aliquando esse omnino practicam, interdum omnino speculatiuam, & nonnunquam mixti generis, simulque practicam & speculatiuam: nam triplicem hanc varietatem subeunt aliæ scientiæ quæ logicæ præceptis vtuntur. Denique logicam, provt est vtens ac docens, & res penes earum esse physicum & prædicamentale, sobriè quidem, & parcè, secundas vero intentiones ex professo, & copiosè pertractat, ac duplicem hunc tractatum in vnam quandam scientiam totalem, more vnius in scholis tradi solitam congerit; eam, inquam, ita vsurpatam, atque ex vsu, & doctrina commistam, partim esse practicam, & partim speculatiuam, etiam si quæ est in ea speculationum paucitas, contra verò numerus cognitionum operi, ac praxi incumbendum, magis dicenda sit practica quam speculatiua, imò multoties absolute, & simpliciter practica; propterea, quod non speculetur, nisi quodammodo praxis gratia, & hæc sit præcipuus finis, quem sibi proponit, & in quem

42

quem speculationes suas refert, atque contendit.

Primæ assertioni nostræ fauent authores, quos cap. præc. pro secunda sententia laudauimus: eorumdem etiam non pauci, secundæ, & tertiæ assertioni nostræ suffragantur. Et quidem merito: par enim harum & illius causa: si enim logica docens est omnino practica, quidni utens? quæ eam includit, & ei superaddit solum respectum, quo ad alias scientias concurrat influitque; hic autem concursus & influxus, quo differt à docente, non tollit quo minus eius instar sit practica, imò ad hanc denominationem illi tribuendam magnopere conducit. Rursus, si logica docens, quia præcipit in communi practica est, certè ea quæ præcipit in particulari aut, quod iuxta esse duximus, utitur, eo magis erit practica, quo actionem propius & vicinior respicit: illa ergo si omnino practica, certè & hæc potiori iure. Quocirca probata prima assertionem nostram, duæ sequentes una, eademque opera probata manebunt. Quod autem attinet ad quartam assertionem nostram, ea sponte sua claret: cum enim dico, hic actus homo est animal rationale, v.g. à me elicitus est bona definitio, & genere constat, atque differentia; huiusmodi reflexa cognitio quam dialecticæ vteni adscripsimus, duplicem respectum habet, alterum ad primam productionem eius definitionis, alterum verò ad illius conseruationem: ex priori respectu talis cognitio non est practica, sed speculatiua, ob id quod primam productionem definitionis illius supponat iam exercitam, & consequenter ad eam exercendam siue exequendam dirigit: ex posteriori autem est practica, quoniam ad supradictam definitionem conseruandam mouet: ideoque enim conseruare possum, & soleo definitionem à me semel elicitam, quia illam esse bonam mihi persuadeo.

43

Reliquæ verò assertiones nostræ vacant prope modum omni difficultate; atque earum probatio in superioribus est multoties tradita. Proinde ut dixi totum negotium nostræ sententiæ deuoluitur ad primam assertionem, qua statuimus logicam docentem omnino practicam, & nullatenus speculatiuam esse. Quod igitur ita se res habeat, hunc in modum probatur. Dialectica tantum respicit instar obiecti secundas intentiones, internas, externasque, nimirum cognitiones, aut voces; vel certè primas intentiones, siue res propter secundis subsunt, ab illisque rationem subiecti, prædicati, medi, extremi, generis, speciei, proprii, definiti, diuisi, demonstrati, aliamve similem accipiunt. Atqui nihil horum est, respectu cuius logica docens non sit practica: omnino ergo, & respectu cuiusvis sui obiecti practica est, adeoque nequaquam speculatur. Consequentia per se, maior ex dictis tra. 1. Minor autem suadet, quoniam ut videbimus in metaph. eo ipso quod cognitio aliqua vel facultas sit directiua ad effectiorem actum intellectus sibi per reflexionem quandam obiectorum, hi erunt praxes, & illa practica: par ratio est vocum: patrum ut subsunt quibusdam denominationibus effectiioni obnoxii. At logica docens dirigit ad artificiosam effectiorem actum intellectus, & vocum, necnon etiam rerum in esse intentionali, & penes denominationes subiecti, prædicati, definiti, diuisi & ceteras similes: igitur ergo omnino practica & nil speculationis habebit. Illud autem huic probationi solum obstat, quod logica multas definitiones, diuisiones, & alias secundas intentiones consideret, à cognoscente inestimabiles, idque per se, & non ex accidenti: item quod vix intelligi possit, aut explicari, quo pacto res actibus nostris obiectæ rationem praxis obtineant, aut, quod instar est,

quomodo logica respectu illarum practica esse queat. Vnde.

Obiicies primò, dialectica docens res habet pro obiecto formali: docet enim, quatenus propositio sit faciendæ ex subiecto, & prædicato, definitio ex genere & differentia, argumentatio ex medio & maiori ac minori extremo, esse autem subiectum prædicatum, genus, medium, extremum, aut rebus conuenit intuitu nostrorum actuum, aut his intuitu rerum: has igitur logica docens respicit, earum autem respectu actiua seu practica esse nequit: nam res actibus nostris subtrata sunt Deus, Angelus, cælum, elementa, & similia: aliquid igitur obiectum non practice respicit.

44

Occurendum tamen huic obiectioni; ut cognitio aliqua sit practica respectu alicuius obiecti, satis esse ut dirigat ad alterutrum è duobus, vel ut fiat obiectum, vel ut aliquid circa obiectum fiat: at dialectica dirigit, ut aliquid circa res fiat, videlicet ut definiantur, diuidantur, demonstrantur, aut alio quouis modo verè cognoscantur: igitur respectu rerum practica erit. Maior probatur primò: quia cognitio ita directiua non sinit in sola contemplatione obiecti velut fine, sed ulterius ad aliquid circa illud efficiendum progreditur & ordinatur: solius igitur huius efficacis & directionis beneficio practica erit. Secundò quoniam cognitio qua architectus ligna, lapides, camenta & reliquam materiam domus cognoscit, practica est, respectu materiæ cognitæ: at non alia ratione, nisi quia ad aliquid circa illa efficiendum dirigit, atque quatenus ex ea domus fieri artificiosè debeat, exprimit. Quod autem ea cognitio circa materiam domus practica respectu illius sit, conspiciendum est: quia alias ars construendæ domus non esset omnino practica, sed quadantenus speculatiua, quo nihil dici potest incertius. Huic doctrinæ aperta ratione fauet, præter innumeros alios, P. Fonseca lib. 2. metaph. cap. 3. quæst. 2. sect. 4. parum ab initio, his verbis: *Dicimus artem fabrilem esse practicam, quia & ligna quæ sunt eius materia; sunt res naturales, & à physico tractantur; tamen quia tractantur directiue ab arte fabrilis, ut de eis fiat hoc pacto scammum, illo autem mensa, &c. ideo non est contemplatiua sed practica.*

45

Idem paulò aliter explicò. Logica docens dirigit, ut res fiant intentionaliter siue in esse obiectiuo definiti, diuisi, &c. at ea directio ad notitiam practicam etiam rerum satis superque est: ergo. Minor probatur, quia quod illud fieri sit improprie & metaphoricè fieri, non obest, quo minus notitia sit verè practica, respectu rerum quæ ita fiunt: talis igitur est censenda: Antecedens suadet, tum quia ut supra sæpe sapius doctum, prudentia in Deo strictè practica est respectu ceterarum eius virtutum moralium, quarum tamen actus ab ea directi, solum improprie & intentionaliter siue ut alij loquuntur, grammaticaliter fiunt & aguntur: tum etiam, quia ars non solum est circa constructionem rerum, verum etiam non raro circa earum destructionem, ut cernes in militari, venatoria & similibus, quæ magna ex parte ad destruendum tendunt, & hunc sibi finem præstituunt. Atqui ars destructiua etiam rerum practica est, talemque eam esse, nemo quem viderim inficiatur: cognitio igitur aliqua practica est intuitu destructionis, cum tamen destructio improprie tantum fieri dicatur, & potius non fiat quam fiat, atque adeo logica docens practica erit respectu rerum, quæ ex directione illius improprie intentionaliter, aut in esse obiectiuo fiunt. Dices, eodem argumento confici posse, visionem beatam

46

practi

practicam esse respectu Dei amati, cuius tamen contrarium cum communi sententia aduersus Scotum suo loco ostendimus: sequela in aperto esse videtur, quoniam visio beata dirigit, ut aliquid circa Deum fiat, nimirum amor beatificus, siue, quod iuxta est, ea dirigit ut Deus in esse obiectiuo siue amato fiat quodammodo. Respondeo, ad notitiam practicum opus esse, ut id quod fit vi illius, quatenus fit, siue ut id quod circa materiam ei subiectam vi illius fit, ab ea cognoscatur; alias praxis, quae praxis est, non esset obiectum cognitionis practice, contra quam in tempore docebimus; amor autem beatificus, seu Deus in esse amato à visione beata, prout beata est, non attingitur; haud enim beat nisi Deum videndo. Proinde in nostris principiis visio beata respectu Dei aut amoris diuini practica non est.

47 Tertio idipsum explico & confirmo. Quemadmodum praxis debet esse factibilis secundum se, ita debet esse factibilis à cognoscente, per se utique, & nisi aliud ex accidenti eueniat non debet esse simpliciter & proprie factibilis à cognoscente: igitur neque secundum se proprie factibilis esse debet, ac proinde esto res tantum improprie & in esse obiectiuo factibiles sint, adhuc praxes esse poterunt, & dialecticam practicam nominare. Maior constabit ex dicendis in met. 6. tractatu 5. c. 3. uti disceremus. Minor probatur, quoniam medicus absolute & simpliciter proprie sanitatem non facit, quae tamen praxis est & medicinam practicam denominat: quod de medico dictum est, perspicua ratione constat: tum quia is tantum mediatè sanitatem causat: huiusmodi autem causalitas & mea & aliorum plurium iudicio semper impropria est: tum etiam quia ita mediatè ad sanitatem concurrat, ut non causam aliquam eius productiuam producat, sed tantum applicationem talium causarum, quae sicut non facit sanitatem, sed duntaxat est conditio sine qua eam medicamina neutrquam facerent, ita merito illius ars medendi eiusque professor sanitatem absolute & proprie non efficiunt. Idipsum potest aliarum artium exemplo declarari.

48 Iterum obiciet, aduersus primam assertionem nostram: Hic actus, definitio constat genere & differentiali par autem ratio cuiusvis alterius regulæ dialecticae attingit ex parte obiecti ut aiunt definitiones Angelicas, quae non sunt ab homine factibiles, & similiter plures definitiones humanas, quae etiam à cognoscente fieri non possunt, si intellectus consistat, ut plures, & quidem probabiliter, censent, non in qualitate absoluta, sed in modo essentialiter illigato ei, cui semel inest, sic ut inde nulla vi diuelli queat, aut alibi collocari: Igitur superadictus actus aliqua ex parte speculatiuus est: attinet autem proculdubio ad logicam docentem: atque aded hanc non est omnino practica.

49 Ad hanc obiectionem dicendum est, ut actus ille quem opponit, sit omnino & adaequatè practicus, sufficere ut definitio absolute & simpliciter sumpta sit factibilis à cognoscente, tametsi hanc vel illa definitio, Angelica scilicet aut alterius hominis, ab eo fieri nequeat. Quod in hunc modum suadeo, & explano: actus intellectus practicus dici nequit ab obiecto implicito sed à solo explicito siue expresso: at ille actus habet pro obiecto explicito definitionem absolute & simpliciter sumptam, quae à cognoscente factibilis negari nequit; & pro obiecto implicito definitionem huius destinatae speciei, aut indiuiduationis, quae fieri nequit à cognoscente; actus igitur ab hac minime speculatiuus dici poterit, sed duntaxat practicus à ratione illa praecisa definitionis ex-

plicitate cognita. Maior constat, quia alias hic actus, Deus est summum bonum, foret practicus, quod & falsum est, & contrarium multis eorum quibuscum disceptamus: etenim actus ille implicite & virtualiter cognoscit Deum esse summe amabilem, siue amandum, ac proinde eius amorem elici posse & debere: igitur aut obiectum implicite cognitum non specificat notitiam practicam, aut is actus practicus erit respectu diuini amoris, quem etsi non expresse, at implicite & latenter cognoscit.

50 Respondeo secundo, cum dicimus logicam docentem omnino & adaequatè practicam, id accipiendum seruata ut aiunt proportionem; si videlicet logica humana cum modo sciendi humano, & Angelica cum Angelico, & logica huius indiuidui cum modo sciendi eius proprio comparatur: Nec vero aliud opus, ut logica docens absolute & simpliciter dicatur omnino practica: idcirco enim Petrus v. g. (quem disputandi gratia supponamus realiter à suis partibus indistinctum) absolute & simpliciter dicitur eiusdem prorsus speciei cum Paulo, quia partes omnes utriusque tum essentielles, cum integrales sunt eiusdem speciei, si cum proportionem sumantur, & corpus cum corpore, anima cum anima, pes cum pede, oculus cum oculo, & brachium cum brachio conferantur, esto partes utriusque sint diuersae speciei, si sine ea proportionem accipiantur, & anima vnus, cum corpore alterius, & pes cum oculo, & oculus cum brachio contendatur. Quare eodem ritu logica docens omnino practica erit, eo quod nullum actum habeat non practicum, si partes scientiae cum partibus obiecti componantur.

51 Repulimus duas superiores obiectiones, quibus nostrae sententiae fundamentum petebatur: reliquum est, ut quae alio nomine negotium facessunt, eas reiiciamus. Obiciet igitur tertio, logica docens considerat definitionem, diuisionem argumentationem, & similia, non in particulari, sed in communi: Atque cognitio rei quantumvis operabilis, si tamen eius sit in communi, hoc ipso est speculatiua; igitur, &c. Maior cum sit indubia, suadet minor, tum ex B. Thoma, 3. de an. text. 47. tum etiam, quia mathematica considerat naturam & proprietates quantitatis continuæ, sic ut ad huius effectiorem ea consideratio multoties conferat: qua ratione statuitur l. 1. Euclidis theorema 22. propol. 32. triangulum esse, qui habet tres angulos aequales duobus relictis. Rursus quod plus, docet ac precipit multoties, aliquid construere, v. g. eod. l. 1. Euclid. probl. 1. propol. 1. super data recta linea terminata triangulum aequilaterum constituere: Porro tota mathematica huiusmodi theorematum & problematum constat: ad haec enim propositiones & lemmata reducuntur: nihilominus ea tota est omnino speculatiua, & nullatenus practica, propterea quod quantitatem, duntaxat in communi consideret; consideratio ergo in communi rei etiam operabilis nequit non esse contemplatiua.

52 Respondeo, etiamsi cognitio rei in communi eo ipso sit improprie & late speculatiua; at si res ad viuum resecetur, non semper eam speculati, sed practicam haud raro esse: cuius argumentum me iudice manifestum est, quod artes omnes practicae, ut musica, rhetorica, venatoria, fabrilis & cetera id genus, communia solum praeccepta tradant, eaque ad particularem materiam, & indiuiduum opus non applicent, prout docent, sed tantum quatenus vtuntur. Arist. autem & B. Thom. cap. seq. explicabuntur. Matheseos exemplum non vrget: etenim super id quod probabile est, hanc facultatem esse

esse quadantenus practicum, quia si non omnia, nec pleraque, quae cognoscitur, at aliqua potest exequi, ut in metaph. lib. 6. tract. 5. cap. 2. exponemus, facile à nobis saluis nostris principiis reddi potest ratio, iuxta dicenda loco nuper citato, cur mathematica sit omnino speculatiua, & non practica, ut tanquam magis verisimile ibid. amplectemur: Nam executio trianguli: v. g. est adeo facilis, & plerumque adeo inutilis, ut non sit operæ pretium, non sufficiens finis theorematum mathematici, quo eius natura & proprietates summo ingenio & artificio demonstrantur: par est ratio cuiusvis alterius theorematum: par cuiusvis problematis: quando ergo notitia practica executionem sui obiecti velut finem respicit; nil mirum si mathematica non sit practica, sed speculatiua; quin ad huius rei reddendam rationem oporteat configere ad vniuersalitatem illam, qua obiectum suum repræsentat.

53 Bene verum est, constructionem trianguli, aut circuli, alteriusve figuræ, in certa quadam ac sensibili materia eius aliquando vtilitatis esse, ut propter eam veluti finem, cognitio qua attingitur, quantumlibet exquisita, merito tamen possit expeti: ut, v. g. cum ad obtinendam victoriam, in vnam figuram potius quam aliam acies formari debet: cæterum cognitio ad materiam sensibilem ac militarem ita descendens, haud est mathematica, etiam latè & secundariè, ut author est Clavius noster in prælegomenis ad elementa Euclidis, ubi communem Procli & aliorum opinionem sequens docet mathematicam primariam duplicem esse, geometriam videlicet & arithmetica, prout in intellectibus & ab omni materia sensibili separatis positas: secundariam verò sextuplicem esse, nimirum astrologiam, perspectiuam, geodesiam, musicam, supputatricem, atque mechanicam, siue machinarum effectricem. Militarem autem artem, ut ait ibi, eam inquam, quæ ad instruendas coordinandasque pertinet acies, quam Greci *taxillus* vocant, vnam aliquam ex mathematicis partibus dicendam esse non censent, antiqui scilicet: & tandem subiungit, ille etiam qui aciebus instruendis operam accommodat, mathematicis quidem vteretur theorematibus, nec tamen ob hoc erit mathematicus, quamvis interdum quidem volens eam, quæ numerosa est paucissimam ostendere multitudinem, castra suosque exercitus ad figuram circuli formeret; interdum verò ad figuram quadranguli, quinqueanguli, vel alterius cuiusdam multanguli, ubi plurimam apparere cupit.

54 Obiiciens denique quarto: logica docens agit de signo in communi, eiusque naturam explicat: ea consideratio speculatiua est, non minus quam cognitio entis in communi, aut trianguli ut sic, quæ ad metaphysicam & mathematicam spectat: quæ enim vtrinque potest discriminis ratio afferri. Verum in primis probabile est quod aliqui docent, accuratam signi tractationem attinere, non ad logicam docentem, sed ad metaphysicam: tum quia signum in communi abstrahit à triplici materia intelligibili, sensibili & indiuidua, quæ sub abstractione metaphysica tendere communiter censetur: tum etiam quia sicut de variis speciebus entis variæ scientiæ differunt, ita similiter de variis speciebus signi, nimirum Theologia de signis practiciis gratiæ, qualiæ sunt Sacramenta; astrologia de signis tempestatis & maliciæ: medicina de signis prosperæ & aduersæ valetudinis: grammatica & rhetorica de signis externis & vocalibus: logica potissimum de signis internis & intellectualibus, &c. Sicut igitur metaphysica velut scientia quædam superior, & architectonica de ente in communi disserit, ita etiam &

de signo in communi; quantumvis de eo occasionaliter in dialectica agatur & ab ea veluti mutuo accipiat. Respondeo secundò, tamen ad logicam spectet agere de signo in communi, id quæ ex professo, eo quod tota ferè posita sit in explicandis signis nec quibuscunque, sed nobilissimis & spiritualibus horumque notis externis; cæterum eam differere de signo in communi, eiusque naturæ proprietatibus, & speciebus, non prout est docens, nulla enim doctrina opus ad effectum signi absolute & simpliciter sumpti, sed prout est vtens, quæ ratione cum de ente ut sic, deque prædicamentis decem agit, respectu sui principalis obiecti, non docens sed vtens censetur. Quantumlibet ergo cognitio signi in communi, eiusque proprietatum, &c. sit speculatiua instar eius quæ ens à metaphysica & triangulus à mathematica cognoscitur, exinde tamen haud fiet, logicam docentem aliqua ex parte contemplari, aut praxi deesse. Alia argumenta aduersus nostram sententiam relata & reiecta habes c. præc. quæ hic idcirco prætermitto.

CAPVT VI.

Solutio authoritatum aduersus nostram sententiam & contraria aliqualis defensio.

Obiiciunt primò aduersarij Aristotelem, ut refert Lærtius in eius vita, censuisse logicam esse contemplatiuam: nec credi par esse, quod aiunt Conimbr. hoc Lærtium de eo finxisse. Obiiciunt secundo B. Thomam secunda secundæ quæst. 47. art. 2. *Ratio speculatiua quadam facit, puta syllogismum, propositionem, & alia huiusmodi.* Et 1. 2. quæst. 57. art. 4. ad 3. *etiam in ipsis speculabilibus, est aliquid per modum cuiusdam operis, ut puta constructio syllogismi, aut orationis congrua, aut opus numerandi, & ideo quicunque ad eiusmodi opera rationis habitus speculatiui ordinantur, dicuntur per quandam similitudinem artes.* At constat logicam docentem in syllogismis, propositionibus, & aliis id genus construendis positam esse, quin ergo sit speculatiua iuxta B. Thomam, nullo potest iure negari. Obiici etiam potest B. Damascenus, cap. 48. *dialect. Sciendum demonstrationem esse logicæ speculationi: quidni ergo iuxta ipsum definitio similiter diuisio, & quiuis alius sciendi modus à logica speculatiue considerentur.* Opponi quoque potest Porphyrius in præf. ad prædicabilia, *de istarum rerum speculatione compendiosam tibi traditionem faciens, &c.* At non est, quamobrem Ilagoge Porphyrij speculatiua sit, potius quam reliqui tractatus dialecticæ facultatis.

Pro explicatione horum, & similium testimoniorum, neque quali quali oppositæ sententiæ defensione animaduertendum est, practicum & speculatiuum dupliciter sumi posse & solere: primo propriè & strictè, quo sensu vbertim explicanda sunt à nobis in metaph. & in eo authores nuper adducti minime loquuntur, atque in eo logica omnino practica est: secundo latè & impropriè, & hoc sensu dialectica quodammodo speculatiua est, eumque & non alium authores nobis paulò superius obiecti intendunt. Quod autem practicum & speculatiuum impropriè ac latè ab authoribus accipi solet, idque multis variisque modis, constabit ex eorum testimoniis, quæ hic referre non grauabor.

Primo ergo accipi solet actus speculatiuus pro omni & solo intellectus actu, siue aliàs practicus sit siue non. Ita Aristoteles, 3. de anima textu 45.

Intellectus

intellectus practicus etiam cum rem aliquam huiusmodi contemplatur, &c. Ita etiam prudentia alioqui practica, dicitur tamen speculatiua, quia virtus intellectualis est, à Xenocrate apud Aristotelem lib. 6. topic. c. 2. ubi sic id refert. Xenocrates prudentiam definitiuam & contemplatiuam eorum quæ sunt, dicit esse. Fauet etiam huic acceptioni Damascenus c. 29. speculatiuum est intelligere incorporalia & immaterialia, speculatiuum autem speculatur & materialium naturam. Et inferius c. 48. speculari autem dicitur intelligere, astronomizare, geometrizare & alia.

58 Secundo usurpari solet latè & improprie notitia practica pro ea quæ coniunctam habet voluntatem operandi, quæ eius directio in actum secundum reducit, & speculatiua, pro ea quæ à tali voluntatis actu seiuncta est, & cuius directio in actu primo manet, & ad secundum non transfertur. Ita D. Thomas q. 2. de verit. art. 8. corp. sed sciendum est, quod artifex de re operabili, habet duplicem cognitionem scilicet, speculatiuam & practicam: speculatiuam quidem, siue theoreticam cognitionem habet, cum rationes operis cognoscit, siue hoc quod eas ad operandum per intentionem applicet; sed tunc proprie habet practicam cognitionem, quando extendit per intentionem rationes operis ad operationis finem. Notandum autem est, in hoc testimonio voculam, proprie, aut appellare super, habet, non vero super, practicam; aut certe appellare super, practicam, in actu secundo, non verò quomodolibet & absolutè. Porro tam in hoc secundo sensu, tam etiam in eo quem numero præcedenti posuimus, quis ambigat dialecticam esse quodammodo speculatiuam: cum in actibus intellectus sita sit, & eius directio non semper ad actum secundum per intentionem applicetur.

59 Tertio eæ differentia ita accipi solent, ut actus practicus cum experientia & notitia singularium, & speculatiuus cum notitia vniuersalium recurrant, ac perinde sint; Ita D. Thomas 3. de anima text. 47. aliquando autem intellectus considerat aliquid agibile, non tamen practice sed speculatiue, quia considerat ipsum in vniuersali, & non secundum quod est principium particularis operis. Et 2. 2. quaest. 49. art. 6. Ad secundum dicendum, quod speculatio est circa vniuersalia. Item Paulus Laym. lib. 1. Theol. moralis tract. 1. c. 5. num. 2. ait, iudicium practicum esse, quod de actione in particulari elicienda aut omittenda residet in intellectu: speculatiuum vero, quod circumstantias particularis operis non considerat.

60 Quarto eæ differentia latè sumptæ ita accipi solent, ut actus speculatiuus idem sit cum scientia, quæ rem in principia resoluat, per definitionem, diuisionem, & argumentationem, practicus vero cum ea notitia quæ ita resolutoria non sit. Sic Aristoteles 2. Metaph. c. 1. text. 3. *Et si practici considerent, quo pacto res se habent, non tamen contemplantur causam ipsam per se.* Sic etiam D. Thomas 1. part. q. 14. art. 9. potest dici scientia speculatiua, quantum ad modum sciendi, ut puta, si edificator considerat domum definiendo, & diuidendo, & considerando vniuersalia predicata illius; hoc siquidem est, operabilia modo speculatiue considerare, & non secundum quod operabilia sunt: operabile est enim aliquid, per applicationem forma ad materiam, non per resolutionem compositi in principia vniuersalia formalia. Atque in hoc etiam sensu, eoque quem explicuimus num. præc. nemo erit qui dialecticam quodammodo speculatiuam inficias eat; cum & circa vniuersalia sit, neque non etiam resolutoria sit, ut pote quæ definit, diuidit, & argumentatur.

61 Tandem eæ differentia ita usurpari solent, ut no-

titia practica ea sola sit, quæ ad exteriorem actionem tendit ac refertur; speculatiua vero, quæ vel ad nullam actionem, vel certè non ad exteriorem siue corpoream. Sic D. Thomas 1. 2. q. 57. art. 1. ad 1. *Practicum vel operatiuum, quod diuiditur contra speculatiuum, sumitur ab opere exteriori, ad quod non habet ordinem habitus speculatiui, sed solum ad interiorius opus intellectus, quod est speculari verum & 2. 2. q. 159. articulo 2. Finis contemplatiue cognitionis, est ipsa cognitio veritatis, quod pertinet ad intellectum contemplatiuum, vel est aliqua exterior actio, quod pertinet ad intellectum practicum seu factiuum, & ideo sufficienter etiam diuiditur per actiuam & contemplatiuam.* Quod autem nomine actionis exterioris corpoream, & proprie talem intelligat, quæstionis sequitur articulus primus liquidum planumque facit; iuxta hunc sensum logica quodammodo speculatiua dici debet. Ex testimoniis hæcenus allegatis colligitur, quo pacto nostra sententia sic vera sit, ut aliquid etiam contrariè tibi oporteat, ac logica ita practica sit, ut in alio sensu minus proprio eam multipliciter speculatiuam dici possit & conueniat.

62 Cæterum ex prædictis testimoniis neutiquam colligitur, logicam esse proprie speculatiuam & non practicam: tum quia de impropria & lata speculatione intelligenda illa esse rationes nostræ sententiæ persuadent: tum quia allegati authores, tantum non omnes, alique nobis obici soliti, sese aliis locis explicant, & logicam esse non contemplatiuam, sed practicam edocent. Atque in primis Aristoteles author est, dialecticam in praxi & actione syllogizandi utique, aut aliter differendi, positam esse, nec in sola contemplatione obiecti sui quiescere. *Propositiuum quidem negotij est, inquit. 1. top. c. 1. Methodum inuenire, per quam poterimus syllogizare de omni proposito problemare ex probabilibus.* Et c. 2. *consequens autem erit, ex iis quæ dicta sunt dicere, ad quod, & quæ vtile sit hoc negotium.* Est autem ad tria: ad exercitationes, ad colloquia, ad eas, quæ secundum philosophiam sunt, disciplinæ. Quod igitur ad exercitationem sit vtile, ex his perspicuum est: methodum enim habentes, facile de proposito argumentari poterimus. Ad colloquia, &c. Consentit August. l. 8. de ciuit. Dei ibi cum Platone distribuens philosophiam in tres partes. *vnā moralem, quæ maxime in actione posita est: alterā naturalem, quæ contemplationi deputata: tertiam rationalem, quæ verum determinatur à falso.* Vides quomodo dialecticam non minus quam disciplinam moralem à scientia speculatiua seu contemplatiua secernant.

63 Accedit etiam huic sententiæ D. Thomas opusc. 70. super Boëtium de Trinit. quæst. de diuisione scientiæ speculatiuæ in respons. ad 2. En eius verba; *Ad secundum, dicendum, quod scientia speculatiua, ut patet in principio metaphysicæ, sunt de his, quorum cognitio queritur propter seipsas, res autem de quibus est logica, non queruntur propter seipsas, sed ut ad miniculum quoddam ad alias scientias, & ideo logica non continetur sub philosophia speculatiua, ut pars principalis, sed quasi quoddam reductum ad eam, prout ministrat speculationi sua instrumenta.* Idem proculdubio sentiunt, Plato & Boëtius quos sequuti Augustinus & Thomas, in relata nuper verba loquuntur. Idem insinuat Richard. Victor. l. 1. exception. c. 23. Idem alij plures, quos referre superuacat.

C A P V T VII.

Qua utilitate, necessitate, ac subalternatione dialectica obiectum suum representet?

64 **T**Ametsi aliqui hodièque logicam, quia ignorant, omnino negant, & quod de Rabirio, & Amasiano refert Cicero l. 2. academ. quæst. nulla arte adhibita, de rebus ante oculos positis vulgari sermone disputant, nihil definiunt, nihil partiuntur, nihil apta interrogatione concludunt, nullam demique artem esse, nec dicendi, nec differendi putant: Ceterum logicam facultatem reuera dari, & non chemicæ artis more fingi, si tamen hæc fingitur, velut luce dilucidius ipsa suppono, ac proinde ad eius utilitatem, necessitatem, ac subalternationem pergo. Ut autem harum trium proprietatum, primam aggrediar, eam inde colligo, quod philosophiæ pars sit logica, ac simul instrumentum, quemadmodum homo membris suis, & velut instrumentis utitur, & velut partibus constituitur: quam utilis ergo est philosophia, tam non inutilis, nec inanis est logica: quantæ verò utilitatis ac dignitatis sit philosophia manifestum est. Illud etiam dialecticæ utilitatem non parum commendat quod ea usus fuerit Christus Dominus ut tradit B. Augustinus lib. 1. contra Crescon. cap. 17.

65 **Q**ua autem Ariston, Zeno, Carneades, Clitomachus, Origenes, Philo, & alij dicere solebant, teste Pierio in Hieroglyphicis, eos qui dialecticam enixiori conatu sectarentur, iis assimilari, qui cancri velcerentur: cibi enim admodum exigui gratia, circa ossa tam multa numero, tantum laboris ab eis infumi: item dialecticam iustis quidem mensuris comparandam esse, quibus tamen eius artis periti non triticum aut vile quidpiam metirentur, sed paleas aut quisquilias & id genus alia. Rursus dialecticorum sermones aranearum telis similes esse, quæ quidem artificiosè admodum elaboratæ essent, nulli vero inferuirent usui. Præterea per animaculum illud cyniphem appellatum, & ex Aegyptiorum plagis unam, intelligi debere dialecticam artem, quæ minutis & subtilibus verborum stimulis animos te-
rebrat, & tanta calliditate circumvenit, ut deceptus nec videat, nec intelligat unde decipiatur. Deinde facultatem hanc Polypi similem esse, qui præ fame suamet flagella pascitur: eius enim professores aucta iam doctrina peritiores factos, in suamet opiniones mox grassari, easque destruere: neque non æquiparari merito posse lunæ, cuius instar, alternis lucet ac deficit, decipitve, eoque solo constans est, quod nihil habeat unquam constans, certum aut stabile: eam quoque nugarum argutis & subtilitatibus, gallinaceum lac ex illo suæ copiæ cornu polliceri, rerum tamen omnium inanem esse, & quod aiunt ollas tantum ostentare: denique similem esse piscibus squama pinnisque carentibus qui in luto semper hæsitant, nec ad aquarum superficiem, aërisque participatum attolluntur unquam. Hæc, aio, & similia non dialecticam tangunt, sed neque eius professores optima re pessime videntes. Quod si vitio veritas huic facultati, nullam non damnes: ut enim Platonis in Euthidemo verba usurpem, *An ignoras, in quous studio viles & nullius pretij homines permultos esse: probos vero paucos, eosque maximo in pretio habendos esse? Nonne tibi videtur pulchrum quiddam esse gymnastica, mercatura, rhetorica, res militaris? Nonne vides in una*

P. Lyncei Philosophiæ Tom. I.

quaque harum artium multos ad opus unumquodque ineptos & deridendos. Consule Titelm. in apologia pro dial. Louanienf. in proœmial. Logicæ. Conimbric. quæst. 6. proœm. art. 1. & 2. qui & alij patrum testimoniis & rationibus huius facultatis utilitatem & dignitatem persuadent.

Præcipua autem logicæ utilitas est ad alias scientias capessendas: quare operæ pretium erit, eius ad illas concursum explicare, & qualis sit, directius scilicet an effectivus, ostendere. Nonnulli dialecticam ad actus aliarum scientiarum efficienter concurrere existimant: quia in eo concursu nulla repugnantia visitur, & aliunde dignitatem ac utilitatem dialecticæ maximè commendat. Porro huius sententiæ auctores diuisi sunt: alij enim soli dialecticæ actuali, alij actuali & habituali concursum hunc effectivum tribuunt.

Verum enim impugnari facili negotio possunt: nam, si de logica habituali sermo, nullus habitus efficit nisi actus similes iis, à quibus immediatè, & per se gignitur, si tamen hos efficit, & non porius eorum effectiorem à potentia impetrat: alioqui profectò habitus temperantiæ ad actus fortitudinis, aut iustitiæ efficienter concurreret: at habitus dialectici immediatè, & per se non generantur per aliarum facultatum actus, quos tempore, & natura plerumque antevenerunt: solumque mediatè, & occasionaliter ab eiusmodi actibus aliquando originem trahunt, ut cum occasione aliarum disciplinarum qui eis incumbit, & operam navat, simul etiam præcepta, & instituta dialectica eis utilia secum animo volutat. Deinde sicut dialectica præit alias scientias, easque regulat, ita fides, spes, & charitatem, nec non prudentia cæteras virtutes morales: atqui neque habitus fidei theologicæ ad actus spei, & charitatis, neque habitus prudentiæ ad actus cæterarum virtutum moralium efficienter concurrunt. Denique intellectus, & habitus aliarum scientiarum, ad earundem actus efficiendos sufficiunt, & nullo dialecticæ concursu egent nisi ad tales actus dirigendos: superfluis igitur est concursus effectivus dialecticæ habitualis ad alias scientias, ac proinde neutriquam admittendus: naturalis enim ordo rerum ut necessaria postulat, ita superfluis repugnat.

Quod si de logica actuali sermo sit, ea quoque efficere nequit actus aliarum facultatum, earumque munia: tum propter rationes numero præc. positas, & huic instituto non minus quam superiori utiles, atque accommodatas; tum etiam quia alias apprehensio ad iudicium, præmissæ ad conclusionem, actus imperans ad imperatum, intentio ad electionem, simplex complacentia ad amorem efficacem, sensus materialis ad cognitionem spiritualem, cognitio ad amorem efficienter concurrerent: quod & spontè sua incredibile est, & insuper alibi ex professò impugnabitur, & à multis eorum quibuscum cernimus nequaquam admititur. Argumentum autem partis aduersariæ facile soluitur ex dictis hoc & numero præcedenti: eaque propter censeo logicam non efficere actus aliarum scientiarum sed ad eos dirigere & faciem præferre. Huiusmodi concursum directivum & non alium admittunt plerique auctores huius arti: Eundem etiam insinuant antiqui, quoties logicam vocant alij regulam & mensuram artium, alij clypeum disciplinarum, alij formatricem sapientiæ, alij ducem atque magistram cæterarum facultatum, alij lucem earum omnium, alij examen & libram veritatis, alij clauem auream, alij rationis oculum, alij denique mundi rationalis

G hoc

hoc est humanæ mentis solem. Quis enim non videat hæc eo solum spectare, ut dialectica ad aliarum facultatum munia nos instruat, illuminet, & quod perinde est, dirigat.

69

Porrò an logica merito huius directionis necessaria sit ad alias scientias, necessarium est hoc loco explicare. Præmitto autem primò, dialecticam duplicem esse, aliam naturalem, artificialem aliam; illa est lumen naturale intellectus, quo potentia hæc spiritalis verum à falso discernere potest: qua ratione Aristoteles 1. rhetor. cap. 1. homines à natura dialecticos esse asseruit: hæc posterior in eiusdem luminis consummatione & perfectione posita est: perficitur autem & consummatur regulis & institutis dialecticis, quæ vel longa observatione ac propria industria, vel alterius doctrina & magisterio comparantur. Quod autem alij logicam naturalem ab artificiali in eo distinguunt, quod illa sine libro & magistro, secus verò hæc comparatur, vobis abusus est, earumque ad peregrinam atque inter authores insolentem significationem detorsio. Reiiçitur ergo: tum quia logica artificialis infundi à Deo potest, quidni enim? at eo euentu sine libro & magistro humano haberetur: tum etiam quia logica artificialis & naturalis, non tantum ex modo, quo utraque comparatur, distinctæ sunt, ut hi authores, verum etiam secundum se & quoad substantiam, sicut virtutes acquisitæ & infusæ iuxta ipsos & plerosque, non solum quoad modum, sed & quoad substantiam discriminantur; utramque logicam compendio tetigit Albertus in init. prædicab. *logica modus natura incipit, perficitur autem arte, vñ & exercitio.*

70

Præmitto secundò, necessitatem vnius rei ad aliam duplicem quoque esse; aliam simpliciter talem sine qua videlicet absolute res comparari non potest, quomodo vita loco motiua ad iter peragendum necessaria est: aliam secundum quid talem, sine qua res non tam facile ac cito haberi potest, quo pacto equus ad iter peragendum necessarius dicitur. Præmitto tertio, necessitatem præterea duplicem esse, scilicet physicam & moralem: Tum res est necessaria physice quando ea deficiente, hoc ipso deest aliquod requisitum physicum ad operandum, qua necessitate requiritur aduertentia, ac deliberata cognitio ad cohibendos motus primò primos. Tum verò res est necessaria moraliter, quando ea absente adest nihilominus omne requisitum physicum ad operandum; sed & adest tanta difficultas ad operandum, ut potentia nunquam sit ad opus proditura; qua necessitate auxilium aliquod gratiæ maius communi ordinario requiritur ad grauissimam tentationis victoriam. Præmitto quarto, duobus etiam modis scientiam sumi; primo quoad substantiam, id est directam certitudinem & euidentiā, prout nimirum ea tendit dumtaxat in suum obiectum, quin ipsa alteri actui obiciatur: secundò, quoad modum quandam perfectionis, & reflexam certitudinem & euidentiā, quatenus videlicet scientiæ nostræ falsum subesse non posse, eamque legitime definire, diuidere, & argumentari certò & manifestè cognoscimus.

71

His adnotamentis præiactis, dico primo; logica naturalis est necessaria ad omnes scientias comparandas, non tantum secundum quid, sed etiam simpliciter, nec solum moraliter, verum etiam physice, nec quoad substantiam modò, sed etiam quo ad modum, & reflexam certitudinem, atque euidentiā. Constat hæc assertio, ac mea quidem opinione manifesta est: namque sine lumine naturali intellectus, quod à Deo signatum est super nos,

fieri nequit, ut alias scientias vllò modo consequamur. Dico secundo: logica artificialis, ea videlicet, quæ definiendi, diuidendi, & argumentandi leges tradit, aut alio quouis modo verum à falso dilucidat, saltem secundum quid necessaria est ad alias scientias etiam quo ad substantiam comparandas, cum sine eius præsidio non tam citò, ac facile comparantur: cæterum non est simpliciter necessaria ad eas ita acquirendas: primò quia dialectica ipsa sine præuia directione alterius scientiæ comparatur, alias daretur progressus in infinitum: igitur & reliquæ scientiæ, præsertim quæ non sunt magis arduæ & difficiles, sine præuia directione dialecticæ, aut alterius scientiæ simpliciter acquiri possunt quo ad substantiam suam, & directam certitudinem, atque euidentiā. Secundò, quoniam dialectica non est simpliciter necessaria ad scientiam immediatam, & intuitiuam rei quo ad substantiam, usurpatam, ut enim intuitiue cognoscam diem esse, aut noctem appetere, dialectica opus non est: igitur nec est necessaria simpliciter ad scientias abstractiuas, & immediatas, quæ discursu constant, quo ad suam substantiam: Namque quod in modo tendendi abstractiue & intuitiue aliquod sit vtrinq; discriminen, parum attinet, quod ad præsens attinet: quemadmodum amorem aliquem efficacem & perfectiorem esse, & alium inefficacem atque imperfectiorem, efficere non potest, ut vnus potius quam alter directione cognitionis simpliciter egeat. Tertio, ut euidentiā abstractiua immediata seu mediata cognoscam hominem esse animal, dialectica simpliciter opus non est, ut experientia testatur; igitur ad comparandam substantialiter scientiam aliquam abstractiuam totalem, ex pluribus euidentiis abstractiuis conflata, dialectica simpliciter necessaria non erit: veluti, si vnus actus amoris sine directione cognitionis haberi posset, & collectio plurium amorum posset absque ea voluntati inesse. Denique quarto ante Zenonem Eleaten primùm dialecticæ artis inuentorem, Thales Milesius & alij eius æui sapientes rerum naturalium scientiam consequuti sunt sine logica præsidio: Antiquissimi etiam illi Ægyptij ante dialecticæ inuentionem mathematicas disciplinas adepti sunt; ea quæ & hodie multi logicis præceptis nequiquam imbuti, magna cum laude assequuntur. Haud igitur dialectica ad alias scientias quoad earum substantiam, omnino & simpliciter necessaria est.

72

Dico tertio logica artificialis est simpliciter & omnino necessaria ad acquirendas alias scientias, quoad earum certitudinem & euidentiā reflexam, modumque quandam perfectionis. Ratio huius assertionis est, quoniam tunc alias scientias perfectò quodam modo, & euidentiā ac certitudine reflexa potimur, quando nobis constat actu habitue, earum argumentationes legitimas & formales esse, hoc est regulis & legibus bonæ argumentationis conformes: item earum definitiones, diuisiones aliasque differendi rationes similiter se habere, & præceptis definiendi, diuidendi aut aliter differendi consentaneas esse. Atqui hæc scire nullatenus possumus sine logica artificiali: sicut enim iustum dicitur respectu habito ad ius alterius, ita argumentatio formalis & legitima respectu formæ & legum bonæ argumentationis: unde quemadmodum cognosci nequit, an aliqua datio aut acceptio iusta sit, quin de iure dantis aut accipientis constet, ita dignosci nequit, an argumentatio aliqua formalis & legitima sit, nisi munere dialecticæ artificialis certisimè, de forma ac legibus argumentationis. Par autem

autem eſt ratio definitionis, diuiſionis & cuiuſvis alterationis diſſerendi modi.

73

Dico quarto, neceſſitas dialecticæ ad alias ſcientias nanciſcendas, non eſt moralis duntaxat, ſed phyſica. Etenim ſi ſermo ſit de neceſſitate ſecundū quid, quæ meritò poteſt eſſe magis controuerſa, ea quidem logica conuenit intuitu aliarū facultatū; demus enim duos homines, alterū dialecticū, alterum dialectica minimè inſtructum, & ingenio ac cæteris omnibus pares; ſanè eodem ſpatio temporis, qui dialecticæ eſt, ignarus eſt tot ſyllogiſmos, definitiones, ac diuiſiones erroris expertes nequibit ſimpliciter efficere, quot ille qui dialecticæ gnarus ac ſcius eſt: at hæc impotentia orietur proculdubio ex defectu alicuius requiſiti phyſici ad operandum, & non ex aliqua difficultate morali, aut renitentia voluntatis: ſupponimus enim ambos cæteris omnibus pares, & conſequenter æque ad operandum pronos atque inclinatos. Deficiente ergo logica artificiali, deſt hoc ipſo phyſicum aliquod requiſitū ad alias ſcientias comparandas, adeoque ad eas logica quantumvis ſecundum quid, tamen phyſicè eſt neceſſaria. Quod ſi ſermo ſit de neceſſitate illa omnimoda ac ſimpliciter tali, qua dialectica ad alias diſciplinas quoad modum nuper explicatum requiritur, eam eſſe phyſicam adhuc clariuſ conſtat: Quidquid enim omnifariam & abſolutè neceſſarium eſt, phyſicè neceſſarium cenſetur, eoque abſente ſemper abeſt aliquid, ſine quo nullatenus operari poſſumus, ne dum ad operandum propenſi ſumus.

74

Quæ de neceſſitate omnimoda logicæ naturalis prout à nobis explicatæ ad alias ſcientias dicta ſunt, ea inter omnes conſtant: quæ autem de neceſſitate logicæ artificialis non morali ſed phyſica, non ſimpliciter ſumpta, ſed ſecundum quid, ſi ſermo ſit de aliis ſcientiis quoad ſubſtantiam, at non ſecundum quid, ſed ſimpliciter ſumpta, ſi ſermo ſit de aliis ſcientiis quoad modum, eumque iuxta vulgarem loquendi uſum ab illarum ſubſtantia multoties indiſcretum, ea inquam omnia etſi non inter omnes conſtant, at certè inter pleroſque: Atque vt aliquos memorem, ea luculenter confirmat Ariſtoteles 1. phyſ. & 1. metaph. nec non etiam 2. aliiſque locis. Plato 6. de repub. Auguſtinus lib. 3. contra academ. cap. 17. & 1. 2. de doctrina Chriſtiana cap. 31. & lib. 2. de ordine c. 13. Cicero l. 5. tuſcul. quaſt. & l. 2. & 3. de finibus & l. de perfecto oratore, Clemens Alexand. 6. ſtom. Galenus l. 1. ſimplicium medicam. Item Fonſeca l. 2. metaph. cap. 3. quaſt. 4. ſect. 1. 2. & 3. Auerſa quaſt. 1. log. ſect. 4. Iauellus tract. 1. cap. 4. Conimb. quaſt. 6. proœm. art. 1. & 2. Hurtradus diſp. 2. log.

75

Conſultò dixi, doctrinam traditam conſtare inter pleroſque ab eiſque vel exprimi vel inſinuari, haud tamen omnes eam ſequi. Etenim aliqui putant logicam eſſe ſimpliciter neceſſariam ad alias ſcientias, quoad ſubſtantiam etiam, comparandas, utpote Albert. c. 3. in Porphyrium, Egidiuſ Romanuſ init. poſt. Burleuſ & Petron. ac nouiſſime P. Amicuſ tract. 7. log. q. 1. dubit. 2. Contra verò Epicurei Cirenaici apud Ciceronem & Senecam alioſque logicam ad alias ſcientias neceſſariam etiam ſecundum quid aut præuia ratione vtilem eſſe negabant. Horum opinio nullo probabili argumento niritur, & quos pro ſe cauilloſ habet, eos huius initio capitiſ diluimus. Illorum autem ſententia iis ſolet argumentis probari, quæ duntaxat neceſſitatem ſecundum quid logicæ ad alias facultates perſuadent, quare eiſ referendis aut reſellendis non immorabor. Hoc tantum perſtringam, quod aliqui-

P. R. Lyncei Philoſophia Tom. I.

bus difficiliuſ quam par eſt, viſum: Ad omnes conſiſiones aliarum facultatum qualiterunque ſumptas, ſimpliciter neceſſaria eſt cognitio bonitatis illationis, qua videlicet eas ex præmiſſis ſuis rectè ſequi atque inferri certo ſcitur: Huiuſmodi autem cognitio eſt propria dialecticæ; hæc ergo ad alias ſcientias quomodolibet acceptas, omnino & ſimpliciter requiritur. Cæterum hæc ratio parum habet momenti. Nam primo, notitia quam obicit, non eſt logica docens, qua de agimus, ſed logica vtens, quippe quæ eſt rebus concreta, & ſuper actus & obiecta conſequenter aliarum facultatum in particulari reſectit, earumque conſiſiones ex præmiſſis ſuis quæ equantur, attingit; At ſine logica vtente alias ſcientias nullatenus acquiri poſſe, ſupponunt velut exploratum omnes authores, qui eam ab actibus aliarum facultatum indiſtinctam eſſe volunt; reliqui vero non de ea ſed de docente ſermonem habent, vt diximus. Rurſus qualiſcunque ſit ea cognitio bonitatis illationis, eam ad nullam conſiſionem inferendam neceſſariam eſſe ſimpliciter & abſolute, in Metaphyſica conſtat: vbi etiam quæ ad talem neceſſitatē eiſ cognitionis probandā hic præpropere ab aduerſariis adduci ſolent, ſuſe improbantur, huic enim loco non conueniunt.

76

Ad extremum breuiter explicemus, an logica proprie ſubalternetur aliis ſcientiis, aut è conuerſo? Neutra ſubalternatio nobis eſt admittenda, ſi principiis in met. lib. 8. tract. 4. ſtatuendis ſtare velimus. Ibi enim oſtendemus, veram ſubalternationem eam eſſe, merito cuius omnia, aut certè, pleraque principia vniuſ facultatis ſuadentur à priori per ea quæ ſunt alterius propria: Item bifariam contingere, vt principia vniuſ diſciplinæ ita dependant in cognoscendo, à principiis alterius ſuperioris: primum ratione finis, ſi nimirum altera ſuppeditat alteri inſtrumenta, quibus ſit operatura, aut, quod inſtar eſt, opus alterius velut ſinem remotum, ac mediatum reſpiciat; aut ſecundò ratione obiecti, ſi videlicet id quod eſt vniuſ contineatur ſub obiecto alio, eiſque differentiam non eſſentialem, ſed accidentaria ſuperaddat. Priori modo ſubalternatur frænofactoria equeſtri, & hæc militari. Poſteriori verò modo Medicina, quæ eſt de corpore ſanabili, dicitur ſubalternari Phyſicæ, quæ eſt de corpore in communi, ac muſica, quæ eſt de numero ſonoro, Arithmetica, quæ verſatur circa numerum in communi. Ex hac autem doctrina ſit, logicam aliis ſcientiis non ſubalternari: Cum enim eas præcedat tempore & natura, ſequitur, vt ab earum lumine non dependeat, & principia ſua ſine aliena ope à priori ipſa confirmet. Rurſus haud efficit ſuggeritve inſtrumenta, quibus aliæ ſcientiæ operentur: tum quia multæ ſunt duntaxat inſpectiuæ; tum etiam quia ſi res ad viuum reſecetur, logica ipſa non diſtinguitur ab inſtrumentis & præceptis ſuis; qui ergo fieri poteſt, vt ea efficiat, & aliis ſcientiis ſuppeditet? Iam verò obiectum logicæ ſiue ſubiectum hæc enim nomina modo iuxta habemus) aut eſt ens rationis aut modus ſciendi, aut veritas formalis ac reſtitudo actuum intellectus, aut demonſtratio, aut aliud quoduis; & quodcunque præoptes, obiectum dialecticæ non continebitur ſub obiecto vlliſ alterius facultatis, ſic vt illud per differentiam accidentalem contrahat. Nec ergo ratione finis, nec ratione obiecti dialecticæ aliis ſcientiis proprie ſubalternatur.

Efficitur ſecundò ex doctrina ſuperiori, diſciplinas alias è contrario non ſubalternari dialecticæ: per huius enim principia non probantur à priori ea quæ

77

G 2 ſunt

sunt illarum propriæ: nam physica, metaphysica, & mathematica dignitatum suarum probationem à priori aliunde non mutantur, ad eamque seipsis sufficiunt, ut exploratum omnibus: reliquæ vero scientiæ inferiores, aut similiter institutæ sunt: aut certè à Physica, ac Mathematica probationem à priori suorum principiorum accipiunt: nulla ergo à logica: præsertim cum aliud sit, hanc extrinsecè dirigere ad alias scientias: aliud tales veritates continere, quæ sint causæ, & principia intrinseca eorum, quibus velut principiis etiam aliæ scientiæ vtuntur, ut cernere est v. g. in prudentia affectus nostros dirigente, & fide spem, & amorem accendente, & quavis demum cognitione ad amorem instantem: quin tamen propterea his euentis vna principia à priori per alia firmari contingat. Ad hæc, aliæ facultates non parant instrumenta, quibus Dialectica vsura sit, sed potius ea vtuntur, & posteriores sunt:

neque etiam alicuius earum obiectum collocatur accidentaria ratione sub obiecto Logicæ, quale illudcunque statuas: haud igitur finis gratia, haud etiam beneficio obiecti, aliæ facultates Logicæ strictim subalternantur.

At enim aliæ scientiæ improprie subalternantur Dialecticæ iuxta dicta citato tract. præcedenti: ab ea namque omnes iuuantur, eiusque regulis debent; quod inoffenso pede, & absque erroris lapsu procedant. Contrà etiam Dialectica subalternatur improprie aliis scientiis: quippe quæ ab eis mutuo iuuantur, potissimum vero à Metaphysica: hæc etenim aliqua eius principia à priori probat, siue, ut verius dicam, ei probationi rationes à priori subministrat: veluti cum duas contradictorias non posse esse simul veras, conuincitur à priori, per hoc quod impossibile est aliquid simul esse, & non esse; aut non posse esse simul falsas, quia quodlibet est, vel non est.

LIBER TERTIVS

DE VERITATE SIMPLICI, siue de Termino.

TRACTATUS I.

De essentia veritatis, siue termini.

CAPVT I.

Nonnulla præmittuntur ad definitionem termini.

INTEAQUAM ad varias termini definitiones deueniam, aliqua clara suppono, alia obscura, & dubiosa prius discutio: quod sic in definiendo termino liquide, & inoffensè procedam. Præmitto ergo primo: omne quod in propositione subiicitur, & prædicatur, in recto, & ut quod, eius terminum dici oportere: veluti in hac propositione, *homo est animal*, particula *homo*, & particula *animal*, termini sunt proculdubio: id quod & omnes fatentur, & exemplo termini physici apertè suadet: siquidem ubi extremum continui physici, eius terminus sit, extremum continui intentionalis, & enunciatiui, quale est subiectum, & prædicatum in recto, & ut quod v. g. *homo*, & *animal* in prædicta enunciatione, eius terminus nullo potest iure negari. Præmitto secundò, aduersus multos Recentiores, copulam propositionis, qualis est in eâ, quam nuper posuimus, vocula, *est*, aut, quod per eam significatur, strictè terminum propositionis dici posse, & debere. Pro quo hæc mihi rationes se se

offerunt. Medium syllogisticum, cuiusmodi est homo in hoc syllogismo, omnis homo est animal: Petrus est homo: ergo Petrus est animal: medium, inquam, syllogisticum non minus est terminus syllogisticus, quàm maius, & minus extremum, quorum alterum de altero in conclusione inferitur, ac prædicatur; qua de causa syllogismus tribus terminis constare dicitur: simili ergo ratione medium enunciationis, siue vnio non minus eius terminus dici debet, quàm extrema, quæ per illam copulantur: quæ enim disparitatis ratio inter vtrumque medium excogitari potest?

Dicet forsitan aliquis, medium syllogisticum esse terminum propterea quod non semel in syllogismo subiiciatur, aut prædicetur: ac per consequens extremi rationem sortiatur: nihil autem simile in copula enunciativa, aut propositionis medio cerni. Contra, quoniam aliud est esse terminum syllogisticum, aliud esse terminum propositionis, qua syllogismus constat: sicut aliud est esse medium syllogisticum, & esse medium alicuius propositionis, qua syllogismus constituitur; cum particula, *est*, sit medium cuiusvis propositionis superioris syllogismi, non tamen sit medium syllogisticum proprie, sumptum, sed potius homo. Quod ergo medium, vnus & alterius propositionis extremum sit, efficiet ut illarum terminus sit, inde tamen quod terminus syllogisticus sit, nequitiam sequetur: quemadmodum ergo medium syllogisticum simul eius terminus est, non quia in vna aut alia eius propositione seorsim sumpta directum extremum terminusque est, sed quia totius syllogismi medium est, & veluti nexus, quo eius extrema copulantur; ita similiter, medium enunciativum titulo solius medij terminus ac pars enunciationis erit, quantumlibet illud nec subiici, nec prædicari vltro fateamur. Quanquam & hoc diffidendum nobis esse, & vnio-

nem